

De passions i desencís

Olga Valls

STONBERG
EDITORIAL

DE PASSIONS I DESENCÍS

Simfonia coral d'un desconcert per a veu i piano

Olga Valls

STONBERG
EDITORIAL

Primera edició: febrer 2026

© Olga Valls i García

© de les característiques d'aquesta edició: Stonberg Editorial
Gran Via de les Corts Catalanes 636 — 08007 Barcelona (Catalunya)

Tel. 933 175 412

stonberg@stonbergeditorial.com

www.stonbergeditorial.com

© de la imatge de la coberta: Arxiu de la Família Madriguera.

ISBN: 979-13-991447-3-4

DIPÒSIT LEGAL: B 3175-2026

Cap part d'aquesta publicació,
inclòs el disseny de la coberta, pot ser reproduïda,
emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà,
ja sigui elèctric, químic, mecànic, òptic,
de gravació o de fotocòpia
sense permís previ de la marca editorial.

Dedicat a l'Albert, la Paula i l'Elena,
per acceptar que les mares perfectes no existeixen.

RAONS

Hi ha moltes raons per escriure. La curiositat n'és una d'important. Sovint no hi ha una manera millor per trobar respostes que escriure-se-les un mateix, i això són, precisament, moltes novel·les: la recerca d'explicacions d'algú que s'ha entestat a preguntar-se coses que no tenien resposta. El més interessant i enriquidor és que, en aquest procés, no només l'autor o autora troba explicacions. També les ofereix als seus lectors.

Tot això ve al cas d'aquesta primera novel·la d'Olga Valls, que he tingut la sort de veure néixer i créixer, fins a esdevenir la que el lector té a les mans. Una primera novel·la acostuma a ser més coses. Normalment, també és una declaració d'intencions i una carta de presentació d'aquell qui l'ha escrita. L'autor ens demostra qui és, què li interessa, des d'on es mira el món.

Olga Valls mira el món, al meu entendre, des de dues posicions clares: la de música (mestra de música durant gran part de la seva carrera professional, però també cantaire i aficionada il·lustrada) i la de dona (dona crítica i sensibilitzada amb les absències, les injustícies i la manca de rellevància d'altres dones). Podria dir també que Olga Valls és igualadina, cosa irrefutable, però de cap manera voldria donar a entendre que la seva obra només pot interessar els seus conciutadans. La protagonista d'aquesta novel·la va néixer a Igualada, sí,

però el lector s'adonarà de seguida que aquí es compleix molt bé aquella màxima tan antiga que escrivint sobre el teu llogaret al món pots arribar a ser universal. Com universal va ser Paquita Madriguera en el seu viatge vital, i no em refereixo només a les seves anades i vingudes pel món, perquè aquestes pàgines parlen molt més que d'això.

L'interès d'Olga Valls per la pianista igualadina va néixer —com tantes coses importants— d'una casualitat. En coneixia anècdotes més o menys sabudes, a més de les quatre dades que solen saber-se d'aquesta mena de personalitats locals. M'atreveixo a dir, però, que l'interès va créixer (o va consolidar-se) quan va adonar-se que durant gran part de la seva vida Madriguera va quedar relegada al paper de «dona de» (el guitarrista Andrés Segovia, home real de controvertida reputació, que Olga Valls ha convertit en un personatge magnètic i repulsiu alhora). Vet aquí un poderós motiu per escriure: mirar de corregir el passat («No escrivim per reflectir la vida sinó per corregir-la», va dir Julio Cortázar). Corregir la ignorància d'una societat que no reconeix prou les dones, o que durant anys s'ha acostumat a menystenir-les. Olga Valls va proposar-se reivindicar la figura d'aquesta pianista i compositora que, com li va passar en la mateixa època a tantes dones artistes, va tenir la mala fortuna de ser l'esposa d'un home de talent i prou conegut.

Tot i això, la primera idea i les raons per escriure una novel·la donen per ben poc. Amb prou feines són una intuïció, una sospita. Ho sabem tots els qui alguna vegada hem mirat d'escriure alguna cosa. Per fer que aquesta intuïció —o aquest motiu noble—, esdevingui un relat coherent calen alguns ingredients que no estan a l'abast de qualsevol i

que demostrin un talent innegable. El primer és una feinada: el procés d'investigació i documentació. Que l'Olga es prenia aquest procés seriosament va quedar clar de seguida. Va començar amb les fonts disponibles a internet, però de seguida va anar més enllà, fins a arribar a detalls més autèntics, menys coneguts. En les seves pròpies paraules: *La meua recerca va començar amb les fonts disponibles a internet, hemeroteca, programes de ràdio i alguna biografia prou extensa sobre el seu exmarit, Andrés Segovia. Vaig accedir a partitures, composicions, fotografies i programes de concerts dipositats a l'Arxiu Comarcal de l'Anoia així com a la pròpia autobiografia "Visto y oído" novel·lada per ella mateixa, que es conserva a la Biblioteca Central d'Igualada. Paral·lelament, em vaig poder entrevistar amb familiars directes que m'han facilitat algunes vivències i fotografies. Finalment, vaig aprofitar la visita de la meua filla a l'Uruguai per completar la meua documentació.*

Ningú que no hagi escrit mai una novel·la pot sospitar quanta feina comporta. Hores i hores d'intensa lluita amb les idees, amb les paraules, amb la informació disponible —i amb la nova, i amb la imprevista que va sorgint—, jornades de correcció, de dubtes, de reescriptura, de tornar a començar quan et pensaves que havies acabat. Tot això, qualsevol ho pot imaginar, requereix dosis gens gasives d'autodisciplina (potser el més difícil de tot): per insistir quan el convenciment baixa, per treballar quan el projecte ja cansa (i sempre hi ha un moment que cansa). Aquesta insistència, a la que podríem anomenar tossuderia, és la que fa a l'escriptor, tant o més que les idees, la vocació o fins i tot el talent. L'Olga Valls s'autoanomena «escriptora amateur» (qui no ho és?), però jo sé del cert que té qualitats que els manquen a molts dels que es proclamen «professionals». Ras i curt, es pren la feina se-

riosament. Sense això no és possible escriure una novel·la de la complexitat de la seva òpera prima.

El resultat és un llibre ambiciós en forma i fons. Nombrosos personatges, diferents veus narratives, salts temporals, incorporació de documents reals. Sense oblidar la veritat, que sempre té un encaix complex en les ficcions, la fidelitat al personatge central i l'esperit inicial del projecte: recuperar una dona que mereixia ser recuperada. Crec que aquells que la facin seva també hi pensaran i agrairan a l'autora l'esforç i la cabuderia. Al capdavant, això és escriure, també: regalar als altres les pròpies fascinacions.

Durant mesos, ja ha quedat clar, vaig assistir al procés, sempre fascinant, de veure néixer del no-res una història. Tot un privilegi. Ara tinc el plaer de compartir el privilegi amb els lectors. Estic segura que per a vosaltres, tant els més informats com els menys, aquesta novel·la representarà tot un descobriment. No només pel tarannà fascinant de Paquita Madriguera i pel retrat de l'època que li va tocar viure, sinó per descobrir-hi la veu d'una autora a qui no heu llegit mai, però a qui voldreu continuar llegint.

Care Santos

*Em dispoſo a escriure un llibre dedicat a persones a qui no he conegut.
Sí, pretendre que puc imaginar qualsevol part de la seva vida
i escriure sobre això és d'una arrogància imperdonable.
També ho és escriure sobre qualsevol altra cosa.*

Kaveh Akbar

*Totes les famílies felices s'assemblen.
Cada família dissortada ho és a la seva manera.*

L. Tolstoi

DRAMATIS PERSONAE

PERSONATGES PRINCIPALS

- Andrés Segovia Torres (Linares 1893 - Madrid 1987)
Casat en segones núpcies amb Paquita Madriguera Rodón, l'any 1935.
- Arturo Puig Matho (Montevideo 1875-1931)
Casat en segones núpcies amb Paquita Madriguera Rodón, l'any 1922.
Pare de Paquita (*Pitusa*), Sofía Eulalia i Maria Rosa Amelia (*Mia*).
- Beatriz Segovia Madriguera (*Beti*) (Montevideo 1938 - Guatemala 1967)
Filla de Paquita Madriguera Rodón i Andrés Segovia Torres.
- María Rosa Amelia Puig Madriguera (*Mia*) (Montevideo 1927-2019)
Filla de Paquita Madriguera Rodón i Arturo Puig Matho.
- Paquita Madriguera i Rodón (Igualada 1900 - Montevideo 1965)
Casada en primeres núpcies amb Arturo Puig Matho.
Casada en segones núpcies amb Andrés Segovia Torres.
Mare de Paquita Puig, Sofía Eulalia Puig, Maria Rosa Amelia Puig i Beatriz Segovia.

- Paquita Puig Madriguera (*Pitusa*) (Montevideo 1923-2001)
Filla de Paquita Madriguera Rodón i Arturo Puig Matho.
- Sofía Eulalia Puig Madriguera (Montevideo 1925-2024)
Filla de Paquita Madriguera Rodón i Arturo Puig Matho.

PERSONATGES SECUNDARIS

- Adelaida Portillo
Casada en primeres núpcies amb Andrés Segovia l'any 1920.
Mare d'Andrés i Leonardo Segovia Portillo.
- Lars Helge Fagerstrom.
Casat amb Beatriz Segovia Madriguera l'any 1963.
- Leonardo Segovia Portillo (1924-1937)
Fill d'Andrés Segovia i Adelaida Portillo.
- Salvador de Madariaga (La Coruña 1886-Locarno 1978)
Assagista, historiador i diplomàtic.
Amic d'Andrés Segovia i Paquita Madriguera.

OBERTURA

BEATRIZ

Ciutat de Guatemala, 8 d'agost de 1967

—Betí, no vens a dormir?

—Encara no, Lars. Vull escoltar música una estona. Posaré el volum ben suau.

—Com vulguis. Demà tinc un dia complicat a l'ambaixada i necessito descansar. Bona nit.

El veu desaparèixer pel passadís. No sap l'estona que transcorre entre el moment que el perd de vista i l'adeu que pronuncia de manera gairebé imperceptible, allà dreta, immòbil, amb la mirada perduda. L'únic que té clar és que no hi ha marxa enrere. Es gira cap al moble del tocadiscos i carrega la platina amb la discografia del pare. Sosté les caràtules amb les mans i les va passant a poc a poc. En arribar a la darrera mira fixament la fotografia, se l'apropa als llavis i li fa un petó.

Camina cap a la cuina i omple un vas d'aigua. Obre l'armariet on hi ha la farmaciola. Recupera els ansiolítics. Torna a la sala d'estar i posa en marxa el reproductor de música. La posada en escena de la seva rendició tot just acaba de començar.

S'asseu al sofà. Amb la mirada perduda i el braç dret actuant com un mecanisme programat, comença a empassar-se d'una en una totes les pastilles de la capsa.

Bressolada pels acords d'una guitarra cada vegada més llunyana, es deixa transportar al son etern.

PRIMER MOVIMENT

Adagio sostenuto

PAQUITA

Barcelona, octubre de 1953

—Crec que la teva interpretació, sorprendrà el públic molt positivament, Paquita. Ha estat un silenci molt llarg. La majoria et recorda en aquest mateix escenari quan eres una nena.

—Espero no decebre ningú, Eduard. Desitjo de tot cor refer els llaços amb aquesta ciutat. Deixar parlar la música. És el meu oferiment per fer callar el passat.

El mestre Toldrà l'agafa fort de les mans, acota el cap en senyal d'assentiment i finalment la deixa anar. Tanca la porta del camerino respectant els moments de concentració previs al concert. Ell també necessita un recés per espolsar neguits. No hi fa res la seva dilatada experiència com a violinista i director d'orquestra. El públic espera sempre el millor. El Palau de la Música Catalana és la catedral. Cada concert, una revàlida, una joia per fer refulgir les muses. Està convençut, però, que avui no filaran prim amb la seva tasca com a director o en la tria d'un programa tan exigent.

Aquesta és nit de retrobaments. Molts simpatitzaran amb la dona i deixaran de banda la pianista, cercant en la seva tornada la complicitat dels vencedors. L'home es perd en aquestes disquisicions mentre s'arregla el llaç de coll que, sincerament, li fa més nosa que servei. No pot canviar la història, però és tossut i persisteix en la defensa soterrada de la catalanitat amb la seva música. Poc més els hi queda als vençuts. I si la Madriguera ha tornat a

Catalunya i tothom està disposat a rebre-la amb honors, ell també haurà de girar full.

Aliena a aquests pensaments i consideracions, la Paquita acaba de retocar-se el maquillatge. S'assegura que no s'escapi cap cabell del recollit. Si li passés mentre actua seria una nosa que la distrauria innecessàriament. Ho ha d'evitar.

Encara li queda una bona estona per sortir. S'apropa a la porta, l'obre amb molta cura i es dirigeix cap a l'escala que condueix a l'escenari, caminant de puntetes per no fer enrenou. A la sala comencen els primers acords de la Quarta Simfonia de Beethoven i ella resta dempeus provant d'assaborir el moment que viu. Se sent afortunada i feliç de ser a casa després de tants anys. El lloc li és tan familiar! Com si fos ahir que hi va tocar per darrera vegada. Avui la vindran a escoltar la mamà i les germanes. Incondicionals totes elles. No hi seran les filles, ni tampoc l'Enric, el seu germà estimat amb qui ha compartit tants escenaris i vivències d'infantesa i professió. Amèrica queda massa lluny. En uns dies tocarà a Igualada, la seva vila natal. No s'hi ha pogut negar. El passat li retorna i no troba cap raó per tancar-li la porta. Es deixarà afalagar.

Recorda que el mestre Toldrà li ha deixat un programa del concert damunt del tocador. Sent curiositat per llegir-lo. Se'n torna allunyant-se de l'adagio mentre taral·leja unes harmonies que se sap de memòria. Veu la seva figura reflectida en un dels vitralls de l'edifici. La imatge li ofereix una dona esvelta, embolcallada per una aura de serenitat. Ha dubtat abans de triar aquest vestit negre perquè ja l'ha portat en altres recitals, però sap que li escau. Al coll, només la creu de diamants.

Entra al camerino. Un ram de roses exuberant dona la nota de color a aquest santuari tan íntim. No necessita saber què hi diu a la dedicatòria. És d'ell. Tot i la distància que els separa i malgrat el final de la seva relació, sempre es fa present.

S'asseu al tocador. Obre el programa i comença a llegir: *L'Orquestra Municipal de Barcelona es complau a acompanyar en la seva reaparició, a la pianista catalana Paquita Madriguera davant d'un públic que tant l'havia admirat durant la primera etapa de la seva brillant carrera de concertista. Paquita Madriguera, que des de ben petita va demostrar un temperament especialment dotat pel piano, fou deixeble de Frank Marshall i Enric Granados...*

El seu rostre es va relaxant. Aquestes lletres li fan rememorar un temps que ara sembla remot. Tanca els ulls i inspira profundament per fer fora el rau-rau que ha començat a notar a la panxa. Prova de visualitzar la platea, les llotges laterals, l'amfiteatre i el silenci d'un públic expectant omplint de gom a gom la sala de tan excels edifici modernista. No ha vingut a passar un examen. Vol oferir-los un regal. El seu do. És tot el que posseeix. I amb aquest sentiment i ferma decisió, inspira novament i s'alça decidida a gaudir del present.

Quan apareix a l'escenari, el director la saluda i fa el gest de presentar-la al públic, com si es tractés d'una ofrena. Els músics de l'orquestra inclinen lleugerament el cap a manera de salutació mentre ella es dirigeix amb elegància cap al piano. El seu cor batega regularment a un ritme accelerat que només ella percep. És el tempo precís per començar la seva interpretació. La sala emmudeix.

SOFIA

Montevideo, 2007

Quanta companyia em fan aquests objectes inerts. Testimonis muts d'un passat llunyà que em sembla tan proper. El seu piano, una guitarra, partitures, porta-retrats, llapis i papers plens d'anotacions. Tot allò que ella conservava de l'Andrés i que ell sempre va voler que es quedés a la casa on havíem viscut.

La mamà va morir fa més de quaranta anys. El seu cor no va poder més. Calladament. No oblidaré aquella mirada. Aquells ulls blaus tan oberts. Com si la mort s'hagués oblidat de demanar-li permís. Havia vingut per passar la convalescència d'una cirurgia al cor. A mi em tranquil·litzava fer-me'n càrrec, cuidar-la. Sempre havia estat una dona molt independent, poc amant de demanar favors. Gairebé la vaig obligar a instal·lar-se a casa.

Li agradava que passéssim estones juntes. Mirava cap a la finestra deixant que el sol de tarda que il·luminava l'estança li banyés la cara. Em demanava que la pentinés, no es volia veure desendreçada. Tenia una elegància natural que exercia discretament. Li encantava parlar de la seva infantesa. Tot i haver sentit el mateix relat, vegades i vegades, jo l'escoltava com si encara hi hagués algun detall capaç de sorprendre'm:

—Era tan petita que ni ho recordo. No tinc consciència de quan va ser la primera vegada que em van asseure davant d'un piano. La imatge dels adults còmodament a les butaques escoltant el pare

o l'oncle Francesc és un dels meus primers records. L'oncle havia marxat a Cuba a fer fortuna i quan tornava, tothom frisava per saber de la seva estança a l'illa caribenya. Després de posar-los al dia sobre la bonança dels negocis, es deixava de paraules i delectava els presents, tocant els alegres ritmes sincopats que s'havien convertit en la banda sonora de la seva vida mentre la sala s'anava omplint del fum i l'olor tan característica dels puros havans.

“Paquita, vine. Seu al meu costat”, em cridava la mare aleshores. I mentre ella tocava una cançó tradicional, jo feia un acompanyament senzill tocant amb dos dits, amb tota naturalitat. Ben aviat vaig ser capaç de tocar a dues mans i fins i tot de compondre algunes melodies.

—Sí, mamà —responia jo aleshores, retornant-la a la realitat. —Aquesta part de la història ja la conec.

—El sol entrava per tots els finestrals d'aquella casa orientada al jardí —proseguia, ignorant les meves observacions—. Allà vam créixer aïllats del món exterior. Cap entrebanc es podia interposar en el camí que els pares havien traçat pel meu germà Enric i per mi. Per això van considerar que la millor manera d'aprofitar el temps era portar els professors a casa. Així podríem dedicar més hores a tocar.

—Soc incapaç d'entendre com s'ho feia la mamà Paqui per aconseguir tota aquesta organització domèstica, amb una família tan nombrosa.

—Jo també hi he pensat molt. Encara que hi hagués minyones, tenir sis fills en nou anys no li devia deixar gaire temps. Però era una dona de caràcter i res no la va privar de projectar una carrera musical imparabile per nosaltres dos. Ben mirat, sort en va tenir de la seva mare, l'àvia Laieta. Quan marxàvem de gira era ella qui es feia càrrec dels meus germans i germanes. Aliè a tot aquell entramat, el pare

dedicava el seu temps a gaudir dels privilegis de ser l'hereu. Muntar a cavall, tocar el piano i fer vida social eren les seves activitats predilectes. Tot grandeses. Ni jo mateixa me'n sé avenir. Però és ben cert.

Era la primera vegada a la vida que la tenia per mi sola. Per això perdre-la quan tot just començàvem a gaudir d'una intimitat que mai havíem experimentat, em va trasbalsar.

El funeral va ser molt trist, com era d'esperar. La pobra àvia des de Barcelona, no hi va poder assistir. Massa edat i quilòmetres. Tampoc els seus cinc germans. Ni la Beti i en Lars. Guatemala. O el que fos. Sempre hi havia un motiu de distància insalvable entre la Beti i les circumstàncies.

Ens vam repartir les seves pertinences sense enveges ni gelosies. Totes ens delíem per les fotografies i els programes dels seus concerts que conservava tan ben arxivats. Mai ens vam barallar per una joia o qualsevol altre objecte. Ni tan sols per l'agulla de perles o pel penjoll d'or que li havien regalat personalment les infantes Isabel i Maria Teresa de Borbó. Per nosaltres aquelles històries recollides en imatges i cròniques periodístiques eren les millors joies. Els diaris i les agendes van esdevenir un valor molt preuat. La lectura de cada paraula, anotació i pensament escrits del seu puny i lletra ens van permetre desviar la nostra mirada de la mare per aproximar-nos a la dona, la filla, l'amant. Una persona a voltes presonera dels sentiments més íntims.

Guardo nítid el record del primer dinar familiar que vam organitzar amb les meves germanes, poc després de la seva mort. Tal com ella volia. Aquell dia vam plorar, vam riure, ens va remoure tornar a veure fotografies oblidades que desencadenaven una allau de sentiments. Les nostres mirades eren prou eloqüents per entendre'ns davant la càrrega emocional de les imatges. La del papà amb la seva

gorra de mariner mirant a l'horitzó ens va fer pensar en la felicitat que se'ns va escapar abans d'hora.

Que la mamà, una jove pianista de la burgesia catalana, acabés casada al continent americà, era un destí que en cap moment ningú hauria pronosticat remotament. Una noia que a vint-i-un anys havia travessat l'oceà més vegades de les que podia recordar i havia coincidit amb espies, sultans, artistes i personatges de tota mena. Una joveneta avesada a una existència extraordinària, una vida nòmada dins d'una bombolla. Un univers eclèctic. Potser per això, i qui sap si de manera inconscient, envejava les joves de la seva edat amb vides molt més prosaïques que l'únic que ambicionaven era un marit ric, joies i fills.

El doctor Arturo Puig va ser la nota dissonant d'aquella planificació tan ben orquestrada des de la infantesa. L'àvia prou que va argumentar oposant tota la resistència: la fi de la Gran Guerra portaria la pau i l'estabilitat a Europa i es podrien recuperar les gires al continent sense haver de marxar tants mesos. Per fi podrien fer un recés dels viatges als Estats Units.

Però el que de veritat va seduir la mamà, va ser un vidu ben plantat de quaranta-set anys carregat de diners i records tristos, l'home d'ulls blaus de qui es va enamorar perdudament. El papà.

La possibilitat de viure a l'Uruguai, un país pacífic i modern i amb una temperatura molt més agradable que la de París, Londres o Berlín va acabar d'enterrar qualsevol possibilitat de renúncia. I no hi va haver més discussió. La mamà mai ho va lamentar. Casar-se i formar una família la va fer molt feliç. Aquella vida tan intensa de concerts i gires s'havia acabat.

Amb trista convicció, l'àvia va recordar les paraules premonitòries pronunciades uns anys enrere pel mestre Granados. Literalment —havia pronosticat— si es resistia a casar-se seria la millor pianista del món, però segurament, el seu futur seria el matrimoni.

Potser perquè al pare se li havia mort l'únic fill que havia tingut amb la seva primera esposa pocs anys després d'enviudar o per la diferència d'edat amb la mare, el cas és que la gran casa de l'avinguda Massini s'omplí de rialles infantils ben aviat. En poc més de sis anys vam néixer les tres germanes.

Semblàvem una família russa. Tres nenes gairebé idèntiques roses com un fil d'or, amb els mateixos abrics i llaçada a la cabellera. Mirades innocents d'ulls blaus. Així ens vèiem a les fotografies. La Beti, no havia nascut. Ella era futur. Una altra vida de la mamà que aleshores ningú no podia imaginar. El passat era aquella fotografia rescatada d'algun calaix. Una fracció de segon que ens va immortalitzar per sempre més en companyia de l'àvia i la mamà.

Tot i els pocs records que em queden del papà a la memòria, en guardo un de tan present com si fos ahir. Ell sempre em triava per sortir a passejar. La Paquita, a qui tothom cridava amb el nom de Pitusa, tenia dos anys més que jo, però era molt entremaliada i la Mia, encara era massa petita. Vivíem en una planta baixa. Tan sols havíem d'obrir la tanca que ja érem a la llarga platja de Pocitos. Allà fèiem dibuixos a la sorra i jugàvem amb el nostre gos Muchacho. El papà em mirava fixament i em deia seràs l'artista de la família, petita Sofia. La mainadera que ens seguia unes passes enrere estava pendent que no em mullés, que no m'embrutés mentre el papà es treia la gorra de mariner per posar-me-la i em pujava damunt les espatlles. Aleshores començava a girar i girar dient vola Sofi vola! Jo no podia parar de riure. Una postal de felicitat amb remor d'onades de fons que tenia els dies comptats.

Tot d'una es van acabar les passejades per la platja, els sopars al porxo, les vetllades musicals amenitzades pel piano de la mamà. El silenci es va instal·lar a casa. El papà cada vegada estava més esto-

nes a la seva cambra. Les minyones ens demanaven que no féssim enrenou, el nostre pare estava descansant.

I així, a poc a poc, va anar desapareixent de l'escenari familiar. Fins que un dia la mamà ens va demanar que entréssim a veure'l. Quan la Mia el va veure allà estirat, tan quiet, va pensar que dormia. La mamà la va alçar i ella el cridava, papà, papà. No hi va haver resposta.

Aleshores vaig sentir que em deien Sofia, fes-li un petó. No el reconeixia amb aquell posat tan seriós. Em feia una mica de basarda. En tocar-li la cara amb els llavis el vaig notar fred. Per què no parla, per què no es mou?, vaig preguntar, però tot el que la mamà va dir va ser: sortim filletes, no el molestem.

Tant de bo la nostra presència i el nostre soroll l'haguessin pogut desvetllar.

Hi ha una fotografia de l'endemà, on se'ns veu entremig de la mamà, tietes, oncles i alguna minyona, tothom assegut a l'escalinata exterior. Un moment aleatori en el temps, una imatge en blanc i negre despullada d'emoció. Vestides de negre. El color per anunciar el dol que just encetàvem i del qual nosaltres, les filles, no n'érem conscients. Alguns laments en veu baixa se silenciaven quan érem a la vora. Tot eren esforços per evitar que escoltéssim allò que ni aleshores ni mai ningú ens va comunicar intencionadament. Un secret que la nostra mare va segellar durant anys. El nostre pare acabava de morir.

Malauradament, aquell estat de benestar anterior va esdevenir un miratge i descobrir-ho, un procés llarg i dolorós. No hi fa res els anys que han passat. Hi ha records que no s'esborren. Res del que vam viure els primers anys de les nostres vides, presagiava el què ens esperava. Tampoc el final de la Beti. Després d'haver-les viscut

de tots colors amb la Paquita i la Mia, pensàvem que la nostra Beti seria més afortunada. Ni de bon tros havia rodat d'aquí cap allà com nosaltres, però si alguna cosa vam tenir en comú, va ser la soledat, una companya inseparable que ens provocava infinitat de sensacions, cap d'elles positives.

MARIA ROSA

Montevideo, 1967

Tinc quaranta anys. Hi ha moments en què viure em pesa molt. Em sento com si hagués viscut les vides dels altres. I a través de tots ells, la meua pròpia. La dels meus fills. La de la mamà. La de les meves germanes. I la dels que ja no hi són. A casa ja no em retreuen els canvis sobtats d'humor. S'hi han adaptat. Hi ha temporades en què la Maria Rosa mare i esposa entra en estat de letargia i és incapaç d'explicar com se sent, tot i que no fa cap falta. Els sentiments no s'expliquen. No calen paraules. Deixo de ser jo per ser senzillament la Mia.

Quan s'apropa Nadal, voldria que ja hagués passat. Enganyar el calendari i submergir-me al mes de gener amb el mateix anhel que em llenço al mar fugint de la calor. En aquestes dates, inevitablement em ve el record dels hiverns a Montserrat. I penso en la Margaret Griffin. És com una presència que no em deixa i aleshores em començo a tornar petita, petita. I em voldria tapar les orelles per no sentir l'eco del meu plor ressonant dins el meu cap. Fins que el so dels gemecs s'apaga i la Griffin ja no m'ha d'abraçar ni dir-me en el seu idioma, dont' cry Mia, dont' cry.

És l'instant en què m'adono que aquest Nadal tampoc el passaré en cap internat esperant absurdament que algú de casa em vingui a buscar perquè amb les meves germanes no en tinc prou. Ni amb la Griffin, la nena americana que viu a l'internat

com nosaltres i juga a fer-me de mare, però la mare que vull no és ella.

Potser és per aquest sentiment d'abandó que porto adherit a la pell, que vaig entregar-me en cos i ànima a recosir els estrips provocats per tanta solitud. Per això els fills van ser el centre de la meva existència molt abans de néixer. Casar-me i ser mare era el que més desitjava en aquest món. Volia donar-me plenament i no sentir-me desamparada mai més. A dinou anys vaig passar per l'altar. La condició que li vaig posar al Cholo per casar-m'hi va ser tenir una família nombrosa. D'entrada es va pensar que feia broma. Però no. Cinc criatures mai m'han semblat una càrrega feixuga. Déu no me'n va donar més. I ara que ja es van fent grans faig com si no.

Sovint em pregunto què devia pensar la mamà sobre la nostra manera de viure la maternitat. Penso si la dedicació absoluta que tant les meves germanes com jo professem als fills, li va desvetllar alguna mena de remordiment. Mai va mostrar-se penedida. Al cap i a la fi, es desvivía perquè no ens faltés de res. Guardo les cartes que m'escrivia com un tresor. Són plenes de paraules afectuoses i promeses de futur. Però no eren frases boniques el que volíem. La necessitàvem a ella.

SOFIA

Montevideo, 2007

Si hagués de triar l'instant en què a aquelles tres nenes de la fotografia se'ls hi va congelar el somriure, m'ho hauria de rumiar una estona. En van ser uns quants.

Perdre el pare hauria de ser sens dubte un moment crucial. De fet, seria EL MOMENT, el punt de partida, sempre que ho hagués-sim sabut. Però no va ser el cas. Per aquesta raó i no cap altra, el primer d'aquests moments va ser quan vam viatjar a Barcelona l'any mil nou-cents trenta-dos. La Mia estava a punt de fer els cinc anys, jo encara no en tenia set i la Pitusa ja en tenia nou. Ningú ens havia explicat el motiu del viatge. Per això, innocents, ignoràvem que aquella casa amb jardí al carrer Casanova, la casa dels avis, esdevindria la nostra llar. El retorn de la mamà a la seva pàtria.

I el papà, quan vindria?

Les tres germanes dormíem a una cambra molt gran del pis de dalt. De fet, en aquella casa tot era molt espaiós. A mi m'agradava penjar els meus dibuixos a la paret, enganxar-los al costat del llit. Mirant-los em semblava que era davant del meu mar o a les praderies on ens portaven a muntar a cavall; dibuixos de ranxos i animals passats pel sedàs d'una nena de set anys. Quan algunes nits em despertava neguitosa, els tocava i em semblava que aviat tornaria a casa. Només volia ser allà, mirar el mar des de la meva finestra i recuperar tot el que hi havia deixat en aquell comiat inesperat.

Un piano de cua presidia la sala d'estar. Poc després d'instal·lar-nos, l'àvia el va fer afinar. Calia posar-lo a punt. Els anys viscuts a l'Uruguai, la mamà havia esdevingut una respectable mare de família dedicada plenament a la nostra criança i al pare, el seu capità d'ulls blaus. La seva existència girava a l'entorn de les múltiples ocupacions d'ell, advocat de prestigi, professor universitari, polític i director del diari *La Democracia*. Però tot i haver aturat indefinidament les gires i els concerts, la música i el piano seguien sent la brúixola que orientava la seva vida. Una agulla imantada invisible que la dirigia inevitablement al seu nord, un talent que no es podia soterrar per molt que les convencions socials de l'època s'imposessin. Mai va renunciar a la seva rutina diària de tocar.

Ara, però, les coses havien canviat. La pensió que ens arribava del nostre país no era suficient per pagar mainaderes i ella s'havia de guanyar la vida. Això requeria hores i hores d'estudi per tal d'assolir novament l'excel·lència. La mamà necessitava temps i tranquil·litat per poder tocar. Així doncs, va trobar la solució per tenir-nos ateses sense haver de renunciar a les seves prioritats: l'internat.

Recordo el tràfec dels dies previs. La Felícia, aquella minyona amb un cos tant robust com acollidor que sempre feia olor de sabó de roses, anava amunt i avall sense descans. Tot era un no parar de fer bugades, emmidonar i planxar la nostra roba amb gran desfici.

—No em destorbeu, noietes —exclamava en un to que no admetia rèplica quan la reclamàvem per a qualsevol fotesa—. Tinc molta feina a deixar-ho tot a punt.

Tot a punt?, em deia a mi mateixa, amb una barreja de curiositat i impaciència. Als peus del llit, van aparèixer novament les maletes que havíem perdut de vista des de la nostra arribada a Barcelona.

—Tu saps per què són aquestes maletes, Pitusa? —vaig preguntar, convençuda que la meva germana gran m'aclariria aquella aparició sobtada.

—Jo no sé res, Sofia. Potser ens en tornem a Montevideo.

—De debò? Creus que la mamà ens vol donar una sorpresa?

—Potser sí —em va respondre poc convençuda—. Però ja saps que no ens dirà res fins a l'hora de marxar.

—Quina emoció. Tinc tantes ganes de veure el papà! No sé pas si podré dormir, tot i que quan penso en un viatge tan llarg... Resaré perquè marxem ben aviat.

—Vinga, diguem un parenostre juntes. Serà més fàcil que es compleixi el nostre desig.

El nostre destí immediat, però, no va ser Montevideo. Ens vam quedar molt més a prop. A la comunitat de les monges dominiques. Un edifici situat als peus d'unes muntanyes molt altes, una serralada de formes úniques i capricioses de les quals la mare ens havia parlat alguna vegada: Montserrat. Aquell paisatge de turons esquitxats d'alzines i foixardes enfilant-se amunt per conquerir un cel inabastable, convidava a amagar-se entremig de les roques, deixar-se portar pels incomptables senders. Travessar aquelles immenses roques de formes ondulants amb el tren cremallera, ens va fer sentir unes autèntiques aventureres. Però aquest va ser el principi i també el final de l'expedició.

Al despatx de la mare superiora, la mamà ens va aclarir el motiu de la nostra visita a Montserrat. El seu posat seriós ens va alertar. Tot seguit, la Mia es va arrapar a les seves cuixes com si aquell gest tingués el poder de canviar les coses. La mare també l'abraçava i li acariciava el cap dient paraules afectuoses.

Ja li havíem vist abans aquella mirada de nenes estigueu tranquil·les, no passa res. Era la seva manera d'amagar-nos la veritat. Però la

crua realitat ens va deixar aclaparades. Ella, que mai s'havia separat de nosaltres, se'n tornava a Barcelona. Sola. Les meves nines ens va dir, sigueu obedients i porteu-vos bé. Tornaré aviat.

La Pitusa i jo ens vam mirar. Mudes, immòbils, sense entendre què havíem fet malament perquè la mamà ens deixés allà. I mentre ella provava de sortir d'aquella presó que eren els bracets de la Mia, el plor desesperat de la nena s'escampava per tot l'edifici. Nosaltres que no volíem plorar perquè ens adonàvem que érem les grans i havíem de donar exemple, ens vam agafar de les mans instintivament. Sense dir res.

No recordo l'estona que vam passar així, però al cap de poc, els ulls se'm van començar a omplir de llàgrimes i no sé si era de pena o de tant com la Pitusa m'estrenyia la mà.

La mare, tal com era d'esperar, no va canviar d'opinió. Allà ens quedàriem en companyia de les nostres maletes. Es van necessitar dues persones adultes perquè la Mia la deixés anar, però no hi va haver ningú capaç de fer-la callar. Només quan es va adormir, el silenci fred i fosc, trencat pels seus sanglots intermitents, es va anar imposant. A la intempèrie, un gat li feia d'eco involuntari miolant sense parar.

MARIA ROSA

Montevideo, 1967

Puc llegir el que pensen els altres en les seves mirades. Sé que em consideren una mare massa tova, que em deixo prendre el pèl. La veritat és que tant se me'n dona. Per res del món voldria haver causat un moment d'infelicitat als fills. Per res del món voldria que m'haguessin de recordar amb recança, un sentiment que malauradament conec massa bé.

Tinc la convicció que la mamà no va ser conscient que allò em marcava per sempre. Però així va ser. Ella, que no s'havia separat mai de nosaltres, ens va deixar a Montserrat. A càrrec d'unes desconegudes. Les monges. Tan bon punt va marxar, em vaig llençar a la porta d'aquella sala i m'hi vaig arrapar cridant ben fort entre plors i sanglots. No m'abandonis, no m'abandonis!, repetia incansablement amb l'esperança de veure-la aparèixer de nou. Potser l'endemà, en despertar-me m'adonaria que havia estat un malson. Però no.

Tot i trobar-se en un paratge tan ple de llum, aquell va resultar ser un lloc ben fosc. L'edifici ens va semblar molt vell. Amb el seu entramat de galeries i cambres que donaven a un pati obert ens hi sentíem totalment perdudes. En alguna de les seves cartes, la mamà ens explicava que quan els dies eren clars es podia veure fins i tot l'illa de Mallorca. Potser sí. Però el mar que volíem era la nostra platja de Pocitos i aquesta, la teníem massa lluny.

El lloc no era l'únic que ens provocava tristesa i enyorança. La relació amb les altres nenes va ser una decepció. Elles parlaven en català i nosaltres no les enteníem. La mamà mai ens havia parlat en la seva llengua nadiua. Les companyes ens deixaven apartades. No vam tenir més alternativa que replegar-nos com un cargol dins la closca i crear un món particular en aquell univers inhòspit.

Les monges tampoc ens ho van posar gens fàcil. No ens podíem acostumar a tanta austeritat, a aquelles sopes de pa aigualides, al fred, als penellons als dits dels peus i les mans i al pecat, una paraula que pesava massa perquè la carreguessin unes pobres criatures.

Vam comprendre l'abast d'aquell mot quan em vaig posar malalta. El metge va recomanar banys d'aigua per fer-me baixar la febre. Les monges van aplicar el remei, però sense treure'm la roba. El cos era pecaminós. Quan l'home em va trobar dins la banyera amb samarreta, es va enfadar molt i me la va treure ell mateix. Jo plorava amb un desconsol tan gran que la Paquita, fent-se la forta se'm va emportar al seu llit i em va abraçar fins que em vaig calmar.

Ara ja no ploro per res. Totes les llàgrimes les vaig gastar a la infantesa.

PITUSA

Ginebra, 1934

Estimada mamà,

He rebut la teva carta i m'he posat molt contenta. T'enyoro molt i vull que ens vinguis a veure aviat.

Ens vas dir que vivint aquí la Sofia es posaria bona, que l'aire d'aquestes muntanyes li farà bé. Em sembla que ja no la veig tan prima. Mamà, quan tornarem a Montserrat? Allà també n'hi ha d'aire pur i de muntanyes i ara ja hi tenim bones amigues.

Aquest internat és molt bonic, però tot està prohibit. Ni tan sols podem tancar les cortines de l'habitació perquè no s'embrutin ni es facin malbé. Són de vellut blau amb borletes, com el color del llac que es veu des del llit, però estar aquí no ens agrada gens.

Mamà, estic molt trista i no vull que t'enfadis, però t'he d'explicar una cosa. Ens han pres algunes peces de roba. Justament les que haviem brodat a Montserrat. I també m'ha desaparegut la medalla d'or. T'asseguro que la tenia ben guardada al meu joier.

El pitjor de tot és que encara que ens queixem no serveix per a res. Ningú ens entén. Tothom parla en francès.

Vine aviat.

Pitusa

MARIA ROSA

Montevideo, 1967

M'he plantejat infinitat de vegades com ho va resistir. Com va ser capaç de tantes decisions totalment incomprensibles. Inexplicables. Com la d'enviar-nos a aquell internat caríssim a Ginebra. Un trasllat que va justificar amb raons completament allunyades de la realitat. Els veritables motius se'ls va guardar per ella. La seva relació amb un home casat havia de romandre en secret.

Pocs mesos després d'arribar-hi, la nostra germana gran es va posar molt malalta. Qui la cuidaria? Qui li donaria caliu en aquest lloc tan esquerp? Si a ella li passava res greu, qui es faria càrrec de nosaltres? Per a tantes preguntes només trobàvem una resposta: ningú. No hi havia remei ni medecina capaç de guarir tants mals. I en un rampell de ràbia vam decidir que no volíem suportar més humiliacions ni patiments. Allà no ens hi podíem quedar ni un minut més.

En les poques sortides que havíem fet pels voltants, havíem descobert una drecera que arribava al centre de la ciutat. Així que un matí ben d'hora, vam aconseguir esmunyir-nos de l'edifici i seguir aquest sender per la muntanya. El nostre objectiu era arribar a l'estació de tren. Fins i tot vam travessar la via, però amb els nervis, tots els carrers ens semblaven idèntics. No aconseguíem orientar-nos.

Completament descoratjades, ens va semblar reconèixer la casa on vivia l'amiga de la mamà que ens treia a passejar algunes tardes

de diumenge. Anàvem ben encaminades, doncs. Veure de nou l'arbre tan alt del seu jardí, ens va tranquil·litzar. Havíem anat a parar a un lloc segur. I no ens vam equivocar. Aquell matí, la bona senyora ens va acollir afectuosament, com feia sempre que ens venia a buscar per evitar que ens sentíssim tan soles.

I això va ser tot. El final d'aquell intent de fugida va comportar el retorn al punt de partida i algun càstig que he oblidat intencionadament. De fet, era difícil trobar un correctiu que fes més dur el dia a dia d'unes alumnes que no marxaven de l'internat ni tan sols a les vacances d'estiu. Però la barreja d'il·lusió i temor que vam sentir en poder sortir d'allà ens va compensar pel que inevitablement va venir a continuació. Per unes hores vam somniar que darrere aquelles muntanyes ens hi esperava la nostra platja de Pocitos.

Aquella gosadia càndida havia estat el passaport per provar de retornar al passat, però això era impossible. Feia quatre anys que érem òrfenes de pare sense saber-ho i el meu univers familiar, aquell que em donava el caliu i la confiança que necessita una criatura d'aquesta edat, es reduïa a les meves dues germanes Paquita i Sofia.

Al cap d'un any aproximadament, vam tornar a Barcelona. La mamà ens havia de comunicar quelcom molt important. Vaig pensar que els meus desitjos es farien realitat. Per fi podríem viure a casa. Totes juntes.

La meva il·lusió, però, es va desintegrar talment com una bombolla de sabó. Sense més preàmbuls, va deixar anar la notícia:

—Nenes, us vull dir que l'Andrés i jo ens casem.

L'Andrés? L'home que uns instants abans era el convidat de pedra assegut al vestíbul de l'entrada? El guitarrista que havíem vist de passada quan assajaven junts a la sala d'estar?

L'anunci ens va deixar estabornides. La Sofia començà a fer passes enrere mentre preguntava pel papà. La meva germana gran

semblava una estàtua i jo que no entenia què estava passant, em vaig quedar ben quieta observant les seves cares. Estava a punt de posar-me a plorar. I aleshores l'home amb qui no havíem tractat mai, em va agafar amb tendresa i se'm va asseure a la falda. Me'l vaig mirar espantada i ell va fer el possible per asserenar-me.

La Sofia, que continuava fent passes enrere per escapar d'aquella realitat, seguia preguntant pel nostre pare a qui feia quatre anys que no vèiem. I va ser en aquell precís moment que la mamà ens va confessar el que tothom sabia a excepció de nosaltres, les seves filles:

—El vostre pare és mort.

I ja no recordo què més va passar després d'aquesta sentència. Per més que ho he provat, el que va succeir a continuació és una pàgina en blanc de la meva memòria.

Tots ens vam sentir com ocells indefensos caçats per sorpresa a la xarxa de l'ocellaire. Tal vegada aquest sentiment d'indefensió és el que ens va unir a aquell desconegut. Temps a venir, les circumstàncies tristes i fins i tot tràgiques que compartíem, no farien sinó reforçar aquest vincle que va sorgir amb els vents en contra.

La mamà es va casar en segones núpcies amb l'Andrés Segovia, al Jutjat Municipal número sis de Barcelona. La cerimònia civil va tenir lloc pocs dies després d'aquell anunci inesperat. Els van acompanyar un cercle reduït d'amics, l'àvia i les tietes. A nosaltres ja ens havien retornat a Montserrat.

SEGON MOVIMENT

Assai presto

PITUSA

Montserrat, 7 de gener de 1936

Estreno el meu primer diari. Aquest regal de Reis no me l'esperava pas però estic contenta. A partir d'ara podré escriure tot allò que no puc dir en veu alta. Fa molt que la mamà escriu el seu, però no deixa que ningú el llegeixi. Així que potser considera que m'he fet gran i puc fer el mateix. Hi estic d'acord. Aviat faré tretze anys. Ja no soc una nena.

Hauré de buscar on amagar-lo per tal que ningú me'l pugui trobar. No em refio de les monges.

Per començar, escriuré una cosa alegre i una cosa trista. La cosa alegre és que la mamà ens ha promès un petit record de cada ciutat que visiti els pròxims mesos. M'encantaria una petita Torre Eiffel, però també m'agrada molt l'Estàtua de la Llibertat. Bé, serà sorpresa.

La cosa trista és que tornaré a estar dos mesos sense veure la mamà. Ja sé que els desitjos no es compleixen si s'expliquen, però escriure-ho no és dir-ho. Per això, a tu diari t'ho explicaré. La nit de Cap d'Any vaig demanar amb totes les meves forces que la mamà deixi de viatjar tant i passem més dies fora d'aquest lloc. Vull tornar a casa i quedar-m'hi per sempre. Ja estic tipa de misses, rosaris i olor d'encens. De què tot sigui pecat i la pobresa, virtut. De llevar-me d'hora i rentar-me amb una aigua tan freda. De sopes de farigola per esmorzar. De portar sempre els cabells recollits.

Per què l'Andrés no pot marxar de gira sense la mamà?
Espero les seves cartes amb impaciència.

New York, 22 de gener de 1936

Estimada filla, ja hem arribat.

El viatge des de París ha durat deu dies. Tantes jornades al mig del mar, sense veure cap altra cosa que no sigui aigua, és molt monòton. Per sort a partir d'ara no tindrem temps d'avorrir-nos.

Aquesta nit l'Andrés farà el primer concert de la gira a una sala preciosa que es diu Town Hall. Després seguirem de gira cap a Washington, Califòrnia, Los Angeles, San Francisco... Ja veus quants quilòmetres farem en dos mesos.

L'oncle Enric us envia molts records. Ens estem al seu apartament des d'on es veuen els nous edificis que s'estan construint. Són sorprenents. Fins fa poc, el més alt era l'edifici Chrysler, però un nou gratacel anomenat Empire State, l'ha superat. Saps que fa quasi quatre-cents metres d'alçada? Si no ho veus, no t'ho pots creure. En aquesta ciutat tot és possible. (Em costarà decidir quin record et porto de New York).

Espero que escriguis moltes coses al teu diari per poder-me-les explicar a la tornada. Mentrestant us aniré enviant cartes. No passa un dia que no pensi en vosaltres.

Cuida la Sofia i la Mia. Sé que ho fas amb molta responsabilitat. Us enyoro molt.

Petons i més petons de la vostra mare que tant us estima.

Mamà

PAQUITA

New York, 30 de gener de 1936

El bullici d'aquesta ciutat no és comparable al de cap altre lloc. Tornar-hi m'agrada. Retrobar amistats, assistir a diferents concerts. Però una mica de tranquil·litat no m'aniria gens malament, quedar-nos a Barcelona unes setmanes i fer vida de parella ara que ja no ens hem d'amagar. El divorci és l'única cosa positiva que n'hem tret del govern de la república. El pis del carrer Muntaner no és cap palau però amb els mobles que l'Andrés tenia a Ginebra, ha quedat prou acollidor.

Quan recordo el meu piano sota el finestral i penso en els mesos que passaran fins que pugui tocar-lo de nou, sento un xic de nostàlgia. No sé com explicar-ho. Per fi havia aconseguit sentir-me còmode després de tants anys de pausa. Com vaig gaudir interpretant el concert de Grieg amb l'Orquestra de Pau Casals. Va ser la confirmació que tocar és el que més m'agrada d'aquest món. I rebre el reconeixement del públic, ho reconec. Però ara és el moment de l'Andrés. A tot arreu es deleixen per escoltar-lo. Necessitem els diners d'aquesta gira.

Se'm faran llargs aquests mesos d'hivern abans no arribi la primavera.

Moscou, 20 de maig de 1936

Quina devoció tenen a Rússia per la guitarra clàssica i el meu marit. A Moscou i Leningrad ha estat una rebuda immillorable. Queden encara els recitals a Tiflis, Odessa, Kiev... Noms desconeguts que escric en aquest diari per tal de no oblidar-me'n amb el pas del temps. Viatjar fins a l'extenuació.

Des que vam començar aquesta gira ara fa un mes, hem conegut persones amb gran talent i realitats esfereïdores. Una tarda memorable la d'ahir amb el compositor Serguei Prokófiev i la seva esposa, la cantant catalana Carolina Codina. Quina parella tan encisadora! Llàstima de la seva situació en aquest país.

L'autoritarisme d'aquest Stalin arriba a uns nivells extrems. Fins i tot els compositors són obligats a independitzar-se dels models de creació i composició clàssica. Ara mateix s'exigeix que qualsevol forma artística enalteixi els valors del comunisme. La música, la literatura, l'art en general al servei del poder. Quina situació tan angoixant! Sempre amb la censura al damunt. Aquí tothom està al cas de l'escarni públic a què va ser sotmès Dmitri Xostakóvitx el passat mes de gener, després de l'estrena de l'òpera *Lady Macbeth de Mtsensk*. El diari *Pravda* va publicar un article on qualificava la seva música com un "caos neuròtic pensat per satisfer els gustos pervertits de la burgesia." Tot seguit, el compositor va rebre amenaces molt serioses i inquietants del mateix Stalin.

Quina mena de ments poden supeditar la creació artística a uns ideals tan extrems? Déu ens guardi de pensaments tan radicals.

Barcelona, 30 de juny de 1936

Per fi som a Barcelona. Semblava que aquesta gira no acabaria mai. Quin canvi de temperatura tan sobtat, acostumats al clima gèlid de les terres russes.

La mamà ens ha vingut a rebre a l'aeroport. Ella sempre amant amb nosaltres. Gairebé ens ha ordenat que abans de recollir les nenes a Montserrat aprofitem uns dies per descansar. Em sembla que no ens quedarà altre remei que fer-li cas. Quan penso que, fet i fet, som fora des del mes de gener i hem recorregut milers de quilòmetres en trens i avions, no m'ho acabo de creure. Han estat uns mesos molt intensos però gratificants. L'èxit de l'Andrés arreu, és imparable.

Barcelona, 7 de juliol de 1936

Començo a sentir-me més recuperada. La mamà “ens amenitza” els dinars amb les notícies sobre la situació política. Sembla que la situació s'està complicant. Que si els republicans cada vegada tenen més poder i l'utilitzen de maneres barroeres. Que si alguns industrials amics d'ella, han decidit marxar de Barcelona mentre la situació no es calmi. Es respira tensió. L'oncle Francesc està ben atabalat provant d'apaivagar els ànims dels treballadors de la seva fàbrica. A la seva edat. Qui li havia de dir! Com si els veritables amos fossin els sindicats. Després d'aconseguir una empresa tan sòlida, d'anys de donar feina i estabilitat a molta gent, s'ha d'enfrontar a constants amenaces de vaga. No pot abaixar la guàrdia. En qualsevol moment poden provocar un incendi. En una fàbrica de paper de fumar és tan fàcil emmascarar un accident!

Barcelona, 13 de juliol de 1936

Les nenes ja són a casa. Quina alegria vam tenir després de tantes setmanes sense veure'ns. No les podré compensar mai dels mesos d'absència. Per sort podrem passar l'estiu juntes, gaudir d'uns dies de vacances com fa anys que no tenim, visitar les meves germanes i els nebots i sentir que aquí també formen part d'una gran família.

El pis nou els ha encantat. Trobo que s'han fet grans, però segueixen sent de bon conformar i tot ho fan fàcil. S'avenen amb l'Andrés. Què més puc demanar? Penso en els bons moments viscuts des que vam arribar de gira: sortir a sopar, anar al cinema, reunir-nos amb amics. No puc ignorar, però, els enfrontaments als carrers. Són el pa de cada dia. La cosa no pinta bé.

Barcelona, 19 de juliol de 1936

A la meva agenda avui només hi puc escriure una sola paraula: REVOLUCIÓ.

No tenim més remei que enviar les nenes de tornada a Montserrat mentre decidim com encarar la situació. Vull creure que hi estaran més segures. Em costarà convèncer-les. Tenien coll avall que aquest estiu no el passarien internes.

Barcelona, 20 de juliol de 1936

Estimat Enric,

T'escric a la desesperada.

Necessito dir el que penso a algú que no s'angoixi amb els meus neguits. Sé que aquesta persona ets tu. La distància que ens separa i la

teva realitat, tan diferent, t'ho faran veure amb una perspectiva menys alarmista.

Estem passant moments crítics i no vull ni imaginar com pot anar tot plegat. La nostra integritat perilla. L'Andrés i els seus posicionaments explícits en contra dels catalans i la República així com el seu suport als moviments feixistes d'Espanya i d'Itàlia, ens han abocat a una situació molt perillosa. Explicitament, renega que Espanya estigui sota el poder de les hordes comunistes. De cap manera, no vol seguir en un país on els militars han perdut el control de la situació. Barcelona no és una ciutat segura per a qui no sigui anarquista, comunista o sindicalista. Fins i tot ell, ha rebut una ordre de reclutament per entrar a les milícies combatives. Canviar la guitarra pel fusell. Quina bogeria! La monarquia ha de recuperar tot el que s'ha perdut, principalment l'ordre, la moral i la decència.

El nostre bon amic Salvador de Madariaga ens tenia al corrent. Ens va desaconsellar que tornéssim a Barcelona, que deixéssim de banda la il·lusió de poder-nos instal·lar al pis que hem anat preparant amb tanta dedicació. Ara és massa tard per acceptar que tenia raó.

Poc em podia imaginar que aquelles revoltes que van esclatar als carrers de Barcelona fa gairebé dues dècades, m'ocasionarien tants problemes en un futur que és ara aquest present. A mi, que les manifestacions i els mítings mai m'han interessat. Si l'única preocupació que teníem tu i jo era que la mamà no ens omplís l'agenda amb massa concerts! A disset anys no volíem res més. Ho recordes?

En fi, estimat germà, aquestes línies són per posar-te al corrent. De moment les nenes són a Montserrat, però qui sap si finalment no haurem d'embarcar-nos ràpid i corrents i tornar una temporada a Nova York.

T'envio molts petons, també per la Patrícia.

Paquita

El cap no em para de donar voltes. Penso en el gir radical que ha fet la meua vida i sento una fiblada de culpabilitat. El record de la tarda en què vaig veure l'Andrés per primera vegada i la manera com anys més tard va anar tot, em generen un malestar derivat de la meua contradicció.

La meua amiga Pilar em va posar al corrent dels aldarulls que cada tarda assolaven el centre de la ciutat. Corria l'any 1917. Recordo aquella conversa com si fos ara.

—Pilar, què deu ser aquella cosa que ve per la Rambla? —li vaig preguntar encuriosida.

—“Aquella cosa” es diu Andrés Segovia.

—El coneixes?

—Oi tant! És un noi que toca la guitarra admirablement.

—Vols dir que és millor que en Miquel Llobet?

—Veuràs Paquita. Hi ha qui diu que sí i hi ha qui diu que no.

—Jo ja et dic ara que no.

—Però si encara no l'has sentit tocar!

—Tant me fa. Soc amiga d'en Llobet.

—I quina mena de raonament artístic és aquest, amiga? Silenci que s'apropa!

El seu aspecte em va cridar l'atenció per extravagant i gairebé ridícul. Era un jove corpulent i desafiant davant les mirades dels vianants. Duia ulleres grans i rodones de pasta. Cabells llargs d'una peça fins a la nuca i unes patilles negres que li cobrien part de la galta. Portava un barret exagerat a joc amb l'armilla de vellut i llaçada al coll. Les seves mans enormes brandaven un garrot.

—Pilar, de debò creus que per demostrar que es toca bé un instrument cal disfressar-se així?

—Precisament disfressar-se no és necessari, però és la seva manera de diferenciar-se dels burgesos.

—I com justifiques el garrot?

—Vejam Paquita, això ja són figues d'un altre paner. Aquí rotundament no el puc defensar. Més aviat el reproveo absolutament.

—Explica't. Estic impacient.

—Aquest garrot el fa servir cada tarda contra el cap dels autonomistes catalans que s'ajunten per desfilar a les Rambles.

Jo no em podia creure el que m'explicava la Pilar.

—Ja saps que aquestes manifestacions es fan per reclamar l'autonomia econòmica de Catalunya. Sempre hi ha els més exaltats que no en tenen prou amb la desfilarada i comencen a insultar el govern de Madrid. Aleshores hi ha d'intervenir la policia. Per acabar-ho d'adobar tots els espanyolistes comencen a llençar proclames contra els autonomistes. En aquests moments de tanta tensió és quan aquest Segovia aprofita per descarregar pals a tort i a dret, pedrades, trompades, cops, bastonades, insults... Tothom corre espavorit i els botiguers abaixen persianes per evitar que els trenquin els vidres.

—Però què n'ha de fer en Segovia dels problemes dels catalans?

—És molt senzill. Ell parla castellà i reacciona en contra del català. Tot i això, no crec que realment odii Catalunya perquè és un dels primers llocs on s'ha reconegut el seu talent i ha gaudit d'un cert èxit. Barcelona ha estat la padrina de la carrera brillant que se li augura i això ell ho sap molt bé.

Sincerament Paquita, tu no saps res de res perquè et passes deu mesos l'any als Estats Units, però espero que tinguis l'oportunitat d'escoltar-lo i ja m'ho diràs.

—És antipàtic i no m'agrada gens. Definitivament voto en Llobet.

Mai vaig amagar el menyspreu absolut que sentia per ell. Ni tan sols les bones intencions musicals del meu bon amic Gaspar Cassadó,

quan vaig retornar a Barcelona, van aconseguir fer-me canviar d'opinió. Fer un recital era justament el que em convenia, després de tants anys allunyada dels escenaris. Pel seu gran talent, però, molt més per la seva visió innovadora de la composició i la interpretació, tocar plegats era la millor promoció per mi. Em va proposar la creació d'un trio de cambra amb violoncel, piano i guitarra per a un concert que li havien encarregat a Terrassa.

—I qui tocarà la guitarra? —li vaig preguntar encuriosida.

—He pensat en l'Andrés Segovia.

—Precisament en Segovia?

—És el millor guitarrista que conec ara mateix. Serios. Amb una tècnica i un domini de l'instrument gairebé perfectes.

—Doncs jo el trobo un cregut insuportable.

—Cregut? No, no Paquita. Ben al contrari. És molt agradable —em va respondre totalment convençut.

—Sí, molt agradable! Ves i explica-ho a tots els que va apallissar quan anava Rambles amunt i avall amb un garrot a la mà! Que posava els pèls de punta al més pintat!

—Dona... no l'excuso, però van ser moments de molta exaltació col·lectiva. Escolta, deixa'm que te'l presenti i ja veuràs com canvies d'opinió.

—Sincerament no cal. Veig en la seva mirada una altivesa que em fa intuir que no ens avindrem. Per no deixar de banda que és l'únic músic que no ha mostrat el més petit interès per assistir a cap dels meus concerts.

—Pensa-t'ho bé Paquita. Treballar plegats pot ser l'ocasió per capgirar aquesta imatge que tens d'ell. T'ho dic de cor. Tinc previst interpretar un repertori extraordinari. Gaudirem amb aquest trio.

—Ja està pensat Gaspar. No hi tinc res més a afegir.

Havien transcorregut uns anys, però la meva animadversió es mantenia intacta. Ni quan l'Arturo va comprar l'abonament per anar-lo a escoltar als recitals que oferia al Teatro Solis l'any vint-i-vuit, vaig mostrar cap mena d'interès per altre aspecte que no fos estrictament musical. El teatre estava ple a vessar i la seva interpretació va fer evident un extraordinari talent artístic.

—No vols que el saludem i el convidem a casa, com has fet amb altres artistes espanyols? —em va preguntar.

—No, Arturo. A ell només se l'ha d'escoltar. És insuportablement pedant.

El destí, però, és capriciós. Es diverteix amb els nostres dilemes. Sempre hi té les de guanyar. Jo que m'havia resistit amb totes les meves forces a coincidir amb aquest home. I aleshores va passar l'inesperat.

En Joan Manén, antic professor de violí del meu germà Enric, volia assajar una peça per violí i piano que havia escrit per tocar-la junts. I va venir a casa. Però no ho va fer sol. Venia acompanyat. D'en Segovia, ni més ni menys.

Dissimulant el malestar que em provocava enfrontar-me a la meva ona contrària, vaig anar observant fredament l'artista però també l'home. Ara era més humà. La seva mirada s'havia suavitzat. Parlava amb precaució, mesurant cada paraula. Tenia al meu davant la imatge de la serenitat.

Abans d'acomiar-se, molt educadament em va demanar si seria possible venir a estudiar a casa. A l'hotel on s'allotjava no trobava la tranquil·litat per fer-ho.

Havia d'estar pendent de no molestar els hostes. La sala d'estudi de casa seria tan bon lloc! No m'hi vaig poder negar.

A mesura que passaven els dies la seva companyia em resultava molt agradable. L'aire paternal, afectuós i sol·lícit que desprenia em

van fer descobrir una altra persona. La fama l'havia transformat. Era un home cultivat, fet a si mateix que dominava molts coneixements de filosofia, art i literatura. On havia anat a parar el meu menyspreu? Vaig haver d'admetre que els anys transcorreguts i les noves circumstàncies havien soterrat aquells sentiments.

Quan finalment vaig escoltar l'Andante en Do major de Mozart amb la veu de la seva guitarra, un record profundament adormit es va desvetllar en mi. Era la mateixa obra que, sense jo saber-ho, m'havia vist tocar molts anys enrere en una sala de concerts plena a vessar.

Una declaració d'amor.

Estat Català, 22 de juliol de 1936.

Full extraordinari gratuït.

La rebel·lió feixista ha estat vençuda per l'heroisme popular i el de les forces lleials.

Cal però, acabar d'anihilar a tot Catalunya els últims nuclis feixistes existents i prevenir-se contra possibles perills de fora. Per tant, a proposta de la Presidència i d'acord amb el Consell Executiu,

DECRETO

Que siguin creades les milícies ciutadanes per a la defensa de la República i la lluita contra el feixisme i la reacció.

EL PRESIDENT

Lluís Companys

Barcelona, 23 de juliol de 1936

Malauradament, la situació ens està abocant a un carreró sense sortida. Pateixo pel que ens pugui passar. Aquest matí, algú ha trucat al timbre de casa i en obrir la porta hem trobat una carta llençada al terra que contenia una amenaça de mort per mi. Encara estic tremolant. L'Andrés ha sortit al carrer escridassant als covards que l'han portat, però ja havien fugit.

La majoria dels nostres coneguts es troben en la mateixa situació. En realitat només podem comptar amb el suport de Salvador de Madariaga. Des del seu observatori privilegiat a Ginebra, està al cas de la deriva que estan prenent els afers polítics a Espanya. A la secció de Desarmament de la Societat de Nacions no són gens optimistes al respecte.

Tot i que no puc passar per alt les conseqüències dels posicionaments radicals que exhibeix l'Andrés, culpo de tot el que ens està passant al maleït Queipo de Llano. No hi tenia cap dret a difondre des de la ràdio la simpatia de l'Andrés pel general Sanjurjo. No veig altra solució que aprofitar la nacionalitat de les nenes per tornar a l'Uruguai.

Barcelona, 27 de juliol de 1936

No puc aturar els meus pensaments. Després dels esdeveniments d'ahir tot s'ha precipitat d'una manera imprevisible. Mai havia experimentat un patiment similar. Pensava que no tornaria a veure les nenes, que allà soles, esperant-me, podrien caure en mans de qual-sevol eixelebrat. La inesperada trucada des de Montserrat em va fer conscient dels greus moments que estem vivint.

—Mamà. Soc jo. Som nosaltres.

—Pitusa, filla, esteu bé?

—No t'espantis, però ens heu de venir a buscar. És molt urgent. Això és un infern. Avui a l'hora de l'àngelus s'han començat a sentir molts crits i renecs que venien de fora.

—Et tremola la veu filla meva. Ara sí que em fas patir!

—Estem molt espantades. Aquells homes no paraven de colpejar les portes, cridant: maleïdes rates feixistes, no en deixarem ni una de viva! Les monges avui m'han fet llàstima i tot. Sort que les portes estaven ben fermades, però hem passat moltíssima por. Tothom ha corregut a tancar-se a la seva cambra. Hem vist els milicians des de la finestra. Anaven vestits amb la granota blava. Com els que ens trobàvem aquests dies a Barcelona quan anàvem a comprar la llet i havíem d'alçar el braç.

—A veure filla, tot això és molt confús. No tens la superiora a la vora?

—No mamà. Fa estona que va amunt i avall procurant que tothom mantingui la calma mentre espera que algú li doni instruccions. Aquells homes han marxat i han amenaçat que si tornen i ens troben aquí, calaran foc al convent i totes morirem a dins. La superiora m'ha deixat ben clar que aquí ja no ens hi podem quedar. Som les úniques alumnes internes. Hem de marxar avui mateix.

—Doncs feu el que us ha dit. Aneu cap al funicular sense perdre temps i no us moveu d'allà fins que arribem. Sigueu valentes. Sobretot quedeu-vos a l'estació. Ningú serà capaç de fer cap mal a tres àngels com vosaltres. Mentrestant reseu, filleta. Cuida molt de les teves germanes.

Em sento un personatge perdut en la cadència d'una simfonia de Beethoven. Inesperadament, aquella música sublim desemboca en una tempesta i tot el paisatge sonor s'omple de dramatisme. Només un raig de sol capaç de travessar els núvols podrà omplir de llum tanta foscor.

Barcelona, 29 de juliol de 1936

El cònsol de l'Uruguai ha estat avui una escletxa d'esperança. Tot i la seva prudència, però, s'ha manifestat amb sinceritat i fermesa: l'Andrés i jo hem manifestat obertament una filiació política molt contrària a la que pugna per imposar-se. No ens podem quedar a Espanya sense córrer riscos. Ha parlat d'un vaixell italià atracat al port de Barcelona, després que Mussolini aconseguís envair Abissínia a finals del mes de març. Actualment, està aturat esperant el moment òptim per retornar a casa, però segons les seves informacions, la seva partida cap a Gènova és imminent. S'ha compromès a fer totes les gestions perquè puguem embarcar-hi i facilitar-nos una carta de recomanació pel Cònsol General de l'Uruguai a Gènova.

Es posarà en contacte amb nosaltres tan aviat ho tingui tot lligat. Ara hem de preparar l'indispensable per no aixecar sospites i estar a punt per rebre instruccions.

Barcelona, 31 de juliol de 1936

Serà de matinada. Un camió de mudances amb bandera de l'Uruguai ens recollirà en un punt acordat per fer el primer trajecte en la clandestinitat al meu propi país. L'Andrés, les nenes i jo fugim a Itàlia en el vaixell Principessa Maria.

Gènova, 3 d'agost de 1936

Estimada mare,

Quan rebi aquesta carta ja sabrà que finalment hem aconseguit arribar al nostre primer destí. Li escric en un moment de calma després de dinar amb el cònsol de l'Uruguai, Julio Bonnet i la seva senyora.

He hagut de fer molts esforços per dissimular l'angoixa i deixar els sentiments de banda. Havia de ser resolutiva. Les ordres eren taxatives. Discreció total i només l'estrictament necessari que en aquest cas, van ser dues mudes i prou diners per passar els primers dies. Els únics objectes personals que em vaig endur són l'agenda, el meu diari i unes poques fotografies.

Mamà, tot plegat ha estat molt pitjor del que ens pensàvem. Les nenes amagades dins d'un armari i nosaltres dos entaforats de qualsevol manera a la cabina d'un camió de mudances com dos mobles vells. En el silenci de la nit, em semblava que tothom podia escoltar el meu cor batejant com un metrònom accelerat. Amb una calor asfixiant només m'apareixien imatges de les nenes ofegades quan els obrissin la porta de l'armari.

Els patiments no van pas acabar després d'embarcar. Al vaixell tot es va complicar. Soldats amunt i avall i persones com nosaltres, procurant passar desapercebudes. Ens van separar i no vaig tenir manera de saber on les havien acomodat. Ningú ens deia res. Ningú en sabia res. Quins

moments tan desesperants! No podia descansar, només caminar sense rumb per la coberta. Ni tan sols resar em va ajudar a calmar-me.

No sé el temps que vaig passar en aquest estat quan de sobte vaig començar a sentir uns plors molt intensos. Com més a prop els tenia, més els reconeixia. Era la nostra Mia. Em vaig posar a córrer fins que la vaig localitzar, escortada per un mariner que feina tenia que no se li escapés. Més tard vam trobar la Sofia i la Paquita.

Ha estat un viatge de dos dies interminables. Des d'aleshores les nenes no han parat de gratar-se el cap. Es veu que els hi van donar unes flassades dels soldats atapeïdes de polls i ja pot pensar d'on ve la picor.

Vam atracar al port de Gènova a les onze de la nit del dia u, però fins a la matinada de l'endemà no vam desembarcar doncs ningú podia fer-ho sense el permís del cònsol del seu país. Vam ser els últims a abandonar el vaixell. Ni mariners no hi quedaven. Només les rates. Les hores se'ns van fer eternes.

Afortunadament, no tot són males notícies. De moment l'ambaixador gairebé ens ha obligat a agafar-nos uns dies de repòs al balneari de Nervi. Diu que no hem de preocupar-nos pels diners, que l'estada corre per compte seu. Estem en deute amb totes aquestes persones que ens han facilitat la fugida de l'horror.

Mare, torno a insistir en el que ja vam parlar. Posi's en contacte amb l'Enric i comenci a fer gestions per marxar als Estats Units amb les meves germanes abans no sigui massa tard. Per a nosaltres, el més immediat és marxar a Montevideo.

Li envio una forta abraçada i molts petons de les nenes i l'Andrés.

La seva Paquita

MARIA ROSA

Montevideo, 1967

Hi ha dues coses que evito sempre que puc: els comiats i les estacions de tren. Potser és per tot el que em va tocar viure l'any trenta-sis després d'haver fugit de Barcelona en un vaixell ple de polls i cares llargues. Després d'uns dies al balneari italià de Nervi, abandonàvem Europa. Per fi, posàvem rumb als Estats Units, però en alguna estació de tren de París, en direcció a Le Havre, em vaig perdre entre gent i equipatges. Quan em van trobar, vaig abraçar la mamà amb totes les meves forces. No me'n volia separar mai més. I com la nota dominant de cada canvi de destinació, allà mateix vam saber que ella no ens acompanyaria.

La meva reacció va ser la mateixa que quan ens va deixar amb les dominiques. Una tempesta de llàgrimes inconsolable que no va servir per a res. L'Andrés l'esperava a Londres. Una altra gira. Novament errants.

Si hi ha un nom per oblidar en aquella ruta entre París i els Estats Units, aquest és sense cap mena de dubte el del vapor que ens va portar a Nova York: Lafayette. Una travessia d'un mes. Recordo el temporal del dia que vam embarcar. I els dels dies següents. Era tan espantós que tothom es quedava quiet a les cabines. Presoners del mareig i la mala mar. De tant en tant un mariner em treia a passejar. És així com procuraven distreure'm. M'explicava aventures fantàs-

tiques amb final feliç mentre em protegia del fred i els esquitxos de les onades que venien a morir a les parets del vaixell.

El retrobament familiar amb l'oncle Enric semblava el final feliç que tothom esperava. Una ressenya al diari *New York American* i la fotografia de les nostres cares de felicitat com si acabéssim de desembarcar d'un creuer turístic, ho confirmaven. Però el que ens esperava a continuació va ser un *déjà-vu* al Holy Angels School, un internat catòlic de New Jersey. El nom no feia justícia al què hi vam viure.

Vist amb perspectiva, tinc una imatge que resumeix molt bé la relació amb la nostra mare. Un hàmsster fent girar la roda infinitament dins la gàbia, incapaç de parar ni mirar als costats. Així va viure sempre la mamà. I nosaltres, empeses per la força d'aquell moviment, avançant a batzegades.

Maleït sia la Beti. Es va quedar a mig camí.

PITUSA

New Jersey, 7 de novembre de 1936

Des que vam arribar aquí passem gana. L'esmorzar està inclòs en el nostre règim de pensionat, però el dinar l'hem de comprar amb els nostres diners. Quina mena de broma pesada és aquesta? Nosaltres no en tenim, de diners!

A les tardes obren un petit bar, preciós. Ens ho menjaríem tot, però també es necessiten dòlars. A l'hora de sopar —quan ja no s'ha de pagar —tot el que ens ofereixen són patates xips amb pernil i un vas de llet freda. Semblem bèsties afamades davant d'un banquet. I així cada dia des que vam arribar.

Per molt que ens queixem, no ens podem fer entendre. Aquí tothom parla anglès i nosaltres no en sabem. He de fer alguna cosa. Algun dia ens desmaiarem i ningú sabrà que és de tantes hores sense menjar.

Per què cada lloc és pitjor que l'anterior?

New Jersey, 19 de novembre de 1936

He decidit escriure a l'oncle Enric per demanar-li ajuda. Ho faré en català. Així les monges no m'entendran. Perquè elles, llegeixen TOTA la correspondència. No tenim cap mena de privacitat.

Espero que la carta li arribi aviat o ens morirem de gana.

New Jersey, 1 de desembre de 1936

Avui m'han comunicat que el meu comportament és intolerable. No m'ho podia creure. De què em parlaven?

Finalment, m'han aclarit que el meu "pecat" ha estat escriure a l'oncle Enric en català. No m'ha quedat clar què els ha molestat més, l'idioma de la carta o que li hagi demanat diners per poder menjar.

Ara hauré de pagar penitència.

Em castigaran sense sopar?

Odio les monges encara més.

New Jersey, 10 de gener de 1937

Ha arribat una alumna nova, la Lindsey Anderson. Li ha passat el mateix que a nosaltres amb el menjar. Per sort ella no té problemes amb l'idioma i de seguida ho ha solucionat. M'ha semblat que ens avindrem. Ja l'hi he explicat com se les gasten aquí. Diu que de cap manera no s'hi vol quedar. Em va confessar que es vol escapar. Quina noia tan agosarada!

Els pares l'han canviat d'internat sense avisar-la. No sé si creure'm tot el que explica de la seva anterior escola. Diu que allà TOT era LLIBERTAT. Els alumnes poden decidir si es presenten als exàmens, canten himnes proletaris i està permès que nens i nenes es relacionin sense restriccions. Sembla que una nit van organitzar una mena de revolta i tots els alumnes de primària es van escampar pels terrenys de l'escola decidits a no anar a dormir.

M'imagino totes les monges corrent darrere nostre si decidíssim muntar un acte de desobediència col·lectiva. Només per riure'ns d'elles una bona estona valdria la pena intentar-ho. Però serà més

fàcil demanar-li a la mamà un canvi d'escola. Jo també vull anar al Freemont. Pensilvania no queda tan lluny.

New Jersey, 27 de gener de 1937

Per fi després de tres mesos, poc menjar i càstigs injustos ha vingut la mamà. L'hem vist molt trista i disgustada. Ens ha promès que a partir d'ara menjarem sempre que tinguem gana. I que aviat tornarem a Montevideo. A casa.

ANDRÉS

Nova York, 31 de gener de 1937

Benvolgut amic Ponce,

No imagines el bé que em fan les teves paraules d'ànim, la força que em dona tot el suport que m'ofereixes. Saber que podem comptar amb la vostra hospitalitat, és un gran alleujament.

Em preguntes si ja hem decidit on viurem. El que et puc confirmar, és que la nostra estada als Estats Units serà provisional, ja que la situació és molt perillosa pels que ens hem manifestat clarament opositors del govern republicà d'Espanya. Aquí, faig veure que soc amic dels rojos, Déu me'n guard, però ajudo a Franco tant com puc. Fins i tot tan lluny, la influència de Rússia ha estat devastadora, simplificant el problema espanyol a una qüestió essencialment antisemita. Aquesta visió completament distorsionada ha convençut el govern de Roosevelt que el triomf de Franco serà l'adveniment d'una dictadura hitleriana, amb les seves brutalitats i intransigències.

Els que no han fugit d'Espanya, és perquè estan empresonats o han tingut por d'abandonar la família i les seves possessions. Fins i tot alguns no ho han fet per un malentès esperit de solidaritat. Entre ells, en Pau Casals, condemnat a viure a Barcelona, rodejat de tota mena de lladres i assassins i exposat als seus canvis d'humor.

Com desitjaria acceptar el teu oferiment i traslladar-me amb la família a Mèxic! És un país preciós i seria tan agradable tornar a estar junts,

poder tocar plegats... Però no m'atreveixo. La meva posició actual respecte del conflicte espanyol és massa coneguda i cap país, llevat de Rússia, és tan propici per exercir represàlies contra nosaltres com el teu. Deixem passar la tempesta.

Molt probablement, ens instal·larem a l'Uruguai que, s'ha posicionat totalment en contra del govern de la república espanyola, trencant-hi totes les relacions diplomàtiques.

Espero que ben aviat se'm comencin a obrir les portes dels auditoris d'aquest continent per recuperar la meva estabilitat professional. La nostra situació econòmica és francament delicada.

La Paquita i jo us enviem tot l'afecte, per a tu i la teva amable esposa Clema.

Una abraçada del teu amic incondicional,

Andrés Segovia

PITUSA

New Jersey, 4 de maig de 1937

Estimat diari, estic molt emocionada. L'oncle Enric ens ha promès que demà ens vindrà a recollir i ens portarà a passejar amb el seu cotxe nou. Encara no m'ho acabo de creure. Un descaputable! Ell sí que en sap. Es veu que la seva orquestra és una de les més populars de Broadway. Sembla que guanya molts diners. Aquí no hi ha guerra.

Espero que quan aparqui davant de l'internat, tothom el vegi bé i que, almenys per una vegada, siguem l'enveja de les altres alumnes. Les deixarem amb un pam de nas.

New Jersey, 6 de maig de 1937

Quin ensurt, diari!

La Sofia és una aixafaguitarres. Jo diria que fins i tot és mig bruixa. Sempre que fa algun pronòstic s'acaba complint. El que havia de ser un dia impressionant, es va acabar amb un bon ensurt. Potser és culpa seva. Ella ja va dir que tenia un mal pressentiment. Bestieses, li vaig respondre. Calla i puja al cotxe.

No podíem deixar de mirar amunt. Alçàvem els braços provant de tocar el cel. Jugàvem a endevinar què s'hi amagava sota la forma dels núvols. Guanyava la més ràpida. I de sobte vam veure un zepelí volant sobre nostre, immens.

Després de la sorpresa de tenir-lo tan a prop, la Sofia va començar a dir que allò era molt perillós i que en qualsevol moment es podia accidentar. I tal dit, tal fet. A l'instant va topar contra una antena i en qüestió de pocs segons tot era una bola de foc.

És que en aquest país no hi paren de passar coses horribles? Vull marxar. La mamà ens ha promès que el curs que ve ja no serem aquí.

New Jersey, 30 de juny de 1937

Estimat diari,

Aquesta és la darrera nit que passem al Holy Angels. No sé pas si podré dormir amb tant neguit. L'oncle ens acompanyarà al port. La mamà ha contractat una infermera alemanya perquè no fem el viatge soles i estigui pendent de la Mia que no es troba bé. Compto les hores.

Vaixell Western World, 5 de juliol de 1937

DEMÀ ARRIBEM A MONTEVIDEO!

Montevideo, 8 de juliol de 1937

Diari meu,

Soc tan feliç de ser al meu país! He decidit que a partir d'ara escriuré amb tinta d'un altre color. No vull saber res del passat. Tot el que escrigui d'ara endavant han de ser alegries.

Per sort el viatge ha anat molt bé. El capità del vaixell ens ha felicitat perquè no li hem donat gens de feina (tret dels marejos

habituals) i ens ha nomenat passatgeres d'honor del Western World. Tothom ens ha tractat amb afecte. Tres nenes viatjant soles en companyia d'una infermera és un fet entendridor.

Diari, t'estimo.

LEONARDO

Versoix, 21 d'octubre de 1937

La tarda és esplèndida. Fa dies que els tres nens ho porten de cap i finalment avui podrà ser. Els queda una estona de lleure després de plegar de l'institut. Per a en Leonardo, els seus dos amics són un refugi. La seva mare, sempre tan sobreprotectora, no el deixa campar lliurement. Però mentre està amb ells, no ha de suportar les queixes d'ella, sempre trista o enfadada des que el pare se'n va anar per sempre. Després de dies de buscar, han trobat el lloc ideal per fer-hi una cabana. Al costat del riu. És un paratge transitat ocasionalment per algun excursionista despistat i pels encarregats del manteniment de les torres d'alta tensió.

Els nens pensen que s'estalviaran temps si travessen el riu per sota el petit aqüeducte. Normalment, porta poca aigua així que no suposarà cap risc. Ignoren l'avís que prohibeix passar per allà en tractar-se d'una zona perillosa.

En Leonardo vol agafar una branca llarga que l'ajudi a mantenir l'equilibri. Decidit, voreja el riu per arribar on veu tot de canyes i branques caigudes. Ara que ja té el que necessita, alça els braços per mostrar-la als companys que observen expectants.

El seu somriure victoriós precedeix al moment d'horror que, en una mil·lèsima de segon, es dibuixa al rostre dels amics. La branca mullada d'en Leonardo s'ha anat a embolicar amb

un cable caigut d'alta tensió. Tot seguit una olor de socarrim s'escampa i penetra ofensivament els narius dels dos infants paralitzats.

Una descàrrega elèctrica fulminant ha posat fi tràgicament a la vida del nen que aquella tarda havia volgut tastar la llibertat.

ADELAIDA

Odio el número 13.

La xifra maleïda. Remaleïda. Dues sotragades en la meva existència que no desitjo ni al meu pitjor enemic. En aquest cas, enemiga.

Aquest relat no pot avançar sense el meu testimoni. Per això faré com aleshores. Posaré tants bastons a les rodes com em sigui possible per evitar que m'ignoreu, que tot plegat sembli una bassa d'oli. Ni una línia més d'aquesta història amb banda sonora de guitarra i piano, sense que hi hagi un sol acord desafinat, una nota descompassada.

Perquè quan *ella* va aparèixer, tretze anys després del nostre matrimoni, jo ja hi era. Més ben dit, jo i dos fills. I és més que probable que si *ella* m'hagués tingut en compte s'hauria estalviat moltes angoixes i desil·lusions. Perquè en realitat aquest home va pecar sempre del mateix defecte. Un vermell de llavis fulgurant o la mirada captivadora d'uns ulls desconeguts el podien enlluernar fins a l'extrem de redirigir la seva vida en aquella direcció.

Nosaltres dos no ens hauríem hagut de trobar. Però la música ens va situar en el mateix camí. Un matí com qualsevol altre a Madrid, jo acompanyava la meva amiga, pianista, Carmen Rangel. Érem a una oficina de contractacions artístiques i allà vam coincidir. La Carmen me'l va presentar i així, d'una manera tant inesperada com casual es va aturar la meva existència anterior. Perquè amb el seu repertori d'afalacs em va encaterinar. Ja no me'l vaig poder treure del pensament.

Jo no venia d'un entorn de músics. El meu pare era militar. Dos mons irreconciliables. És una bogeria que no et portarà res de bo, em va advertir. Un home que només sap tocar la guitarra, sense més ofici ni benefici? Aquestes són totes les teves aspiracions?, em repetien a casa amb desdeny. I com més entrebancs m'hi posaven, més irracional era el que sentia per ell. No m'importava renunciar al meu benestar per tal de compartir aquella vida bohèmia que intuïa al seu costat. Fugir amb ell i casar-m'hi en secret va ser molt més del que la meva família podia suportar. Veure's exposats a l'escarni dels coneguts i patir la vergonya de la meva decisió irreflexiva va tenir una conseqüència directa: em van desheretar.

No em feia res. Que s'adonessin dels seus prejudicis era qüestió de temps. Ens en sortiríem.

Ben aviat vaig ser mare i ho vaig viure amb il·lusió. Havia passat d'estar sota l'autoritat del pare a casar-me amb l'home de qui creia estar enamorada. Malauradament, la nostra situació econòmica era molt precària. Alguns mesos costava pagar el lloguer. Però jo mantenía la il·lusió intacta. He d'admetre que no vaig prendre consciència de l'escletxa que amb precisió mil·limètrica anava dibuixant un esvoranc en la nostra relació de parella.

El que en un principi em va captivar, però, se'm va començar a fer repetitiu i monòton. Sempre la guitarra. Res més que la guitarra. Ni els dos nens ni jo vam ser mai prou importants com perquè ell mirés cap on érem nosaltres. La seva era una cursa cap a la perfecció tècnica que li havia d'obrir les portes a la popularitat. Però aquest era un camí lent, fet de silencis al seu voltant i molta disciplina. El soroll dels jocs infantils o el plor natural de les criatures eren una molèstia que l'allunyava d'aquest propòsit.

La primavera que ens vam instal·lar a Cadaqués vaig sentir una alegria renovada. Tot i les incomoditats d'aquella casa sense aigua

corrent ni electricitat, tenir el mar a tocar va revifar-me l'ànim. La gent s'aturava sota el balcó per escoltar aquella guitarra virtuosa. Aquest home serà tan important com Pau Casals, deien alguns, és un geni, xiuxiuejaven d'altres. La llum de l'estiu es va anar apagant i la tramuntana s'escolava per tots els racons de casa. Els xiulets d'aquell vent desbocat sonaven més fort que els acords de la guitarra.

Asseguda davant del mar plorava en recordar la meva Cuba natal i els temps on tot era despreocupació. Ara em faltaven els diners per comprar les coses més bàsiques. Fins i tot les medecines pels meus fillets.

I quan per fi la carrera de l'Andrés va començar un camí d'èxit i reconeixement, per nosaltres ja era tard. Ell passava la major part de l'any viatjant mentre jo criava els nens, Andresito i Leonardo.

Mesos de gira per Europa i Amèrica on se'l considerava un guitarrista excels mentre que a Espanya aquest reconeixement era principalment per en Tàrrega o en Llobet. Calia pagar aquell sacrifici per fer-se un nom. Una esposa sola. Dos fills preguntant pel seu pare. Un home voltant pel món amb l'única companyia de la seva guitarra i les persones que s'anaven creuant en el seu camí cap a la fama.

Mentrestant, omplia el meu horitzó provant d'imaginar que es feien realitat les seves promeses per rescabalar-me de tants desenganys. La primera va ser mudar-nos a Ginebra. Tothom pot endevinar que el rerefons d'aquella decisió era purament econòmic. La perspectiva de preparar la casa nova em va distreure. Momentàniament.

—Quina vida millor podries somniar, Adelaida, que residir a un paradís entre muntanyes coronades de neu? —em deia ell i jo que em moria de ganes de tornar a la meva Cuba estimada. El verd d'aquells paratges i el blau d'aquell cel tan net m'impedien endevinar la tempesta que estava a punt de descarregar com un xàfec sobtat.

La mare va venir a emmascarar tanta soledat. I no li vaig negar l'entrada. Tot i haver-me desheretat, el meu afecte per ella i sobretot el desig de companyia després de tanta solitud, van passar per sobre. Però allò va ser la metxa que va encendre el foc.

Els dos s'odiaven. La mare era molt capaç d'intuir el que jo em negava a reconèixer i els retrets van començar a omplir totes les estances de casa. L'Andrés desapareixia. Anades i vingudes. Acords i desacords. Un infern. La relació amb una altra dona s'anava perfilant mentre jo vivia al llindar de la bogeria. Ella començava a somriure i jo perdia el control de la meua vida. Aïllada.

El conte de Ginebra es va acabar com el rosari de l'aurora. El matrimoni trencat i jo sentint-me totalment incapaç de tirar endavant, superada per la situació, amb l'única companyia del rebuig dels meus fills, els veritables damnificats de tota aquella ràbia, del meu fàstic per tot i tothom, de tanta frustració. I mentrestant don Andrés i la senyora Madriguera consolidant la seva relació a la vista de tothom.

El final d'aquells tretze anys de matrimoni em va semblar un malson. Però la culpa que em va empresonar poc després va ser molt pitjor.

Per què no vaig ser capaç d'estimar més tot el que tenia? Aquesta pregunta m'embruta la consciència des del dia de l'accident.

El teló de l'escenari de l'auditori de Wigmore, a Anglaterra, estava a punt d'alçar-se. Un home sol amb una guitarra, a punt per al recital. Mentrestant, jo me'n tornava a Ginebra després de rebre el telegrama amb el fatídic missatge de l'accident del meu fillet. Els que van assistir al concert, diuen que va ser una interpretació memorable. Hi ha qui opina que potser el dolor per la notícia que acabava de rebre va traspasar més enllà de la partitura per transformar-se en una música preciosa i emotiva. El seu comiat.

El nostre Leonardo, havia mort aquella tarda en un accident absurd en sortir d'escola. Un vint-i-u d'octubre de mil nou-cents trenta-set. Tenia tretze anys.

Massa d'hora per morir. Massa tard per saber quant me l'estimava.

PAQUITA

Berlín, 17 de novembre de 1937

Quants dies sense escriure. Quina pena tan gran! A l'Andrés, li han caigut damunt tots els anys del món. Ni per plorar es poden aturar els recitals. Però fa el cor fort. La guitarra és el seu únic consol.

Jo dissimulo tant com puc fent veure que el meu decaïment és conseqüència del disgust i el cansament per la gira, però una dona es coneix i sap que els canvis al seu cos i les nàusees al matí només poden ser per un motiu: estic embarassada. Un embaràs als trenta-set anys no és el mateix que als vint-i-cinc.

No sé com dir-li. Fa tan poc que va morir el noi.

Berlín, 18 de novembre de 1937

Maria Rosa estimada,

Mil gràcies per la teva carteta. L'hem llegit tres i quatre vegades.

Estem molt contents de saber que ja et trobes bé i ens alegrem sincerament quan ens expliques que podeu anar a festes i fer excursions.

Avui l'Andrés farà el seu darrer concert aquí i després anirà cap a Hongria, Àustria, Txecoslovàquia, Riga, París... Un no parar. Jo segurament em quedaré a l'hotel de sempre, a Ginebra. Necessito descansar.

Espero que us porteu molt bé. Recordeu-vos que us heu de fer els llits, que la Basilisa ja en té prou cuinant, rentant plats i fent tota la

feina de casa. També confio que us apliqueu amb les lliçons de solfeig i les classes de guitarra. Ja sé que el doctor Aparicio et fa molts regals tot i que no em vull ni imaginar la xerrameca de la cotorra japonesa que li has demanat.

Ja et prens les vitamines? Menges prou? Mira que quan torni vull preguntar: Qui és aquesta nena tan gran i bonica? I que em responguin: És la Mia.

Si Déu vol, tinc previst tornar a casa abans que l'Andrés. Segurament serà al mes de gener. Us tinc una sorpresa preparada.

Mentrestant, esperem les vostres cartes amb moltes ganes. L'Andrés i jo us enviem molts petons.

Us estimo fins al cel.

Mamà

Florència, 27 de desembre de 1937

Estimada Carmen,

Desitjo que aquesta carta arribi a temps i sigui el meu regal de Reis en la distància.

Un any més no podré celebrar amb vosaltres aquestes festes i bé que ho lamento. El caliu de la família és tan reconfortant!

Us imagino llegint aquestes línies, les quatre germanes i família reunides al voltant de la taula. En dates com aquesta, lluny de vosaltres i les nenes, em sento encara més aïllada.

Com van les coses per Barcelona? Reso perquè tot es resolgui aviat i el seny torni als carrers. Carmen, sé per la mamà que volem anar a viure a un lloc menys conflictiu. Em pregunto quin deu ser aquest lloc, ara mateix. Tant de bo fóssiu amb nosaltres!

Necessitaria hores i hores per explicar com és de fascinant aquest país. Quanta exuberància monumental! Els ulls no donen l'abast a captar tantíssim d'art. Les portes d'alguns castells i palaus privats de Siena i Florència s'han obert per a nosaltres de la mà dels seus propietaris: el comte Saracini, els marquesos d'Antinori. Joies de l'art pengen d'aquelles parets disposades entre precioses azalees rosades. Col·leccions de Grecos, Velázquez, Murillos, Tizianos i no recordo quantíssims més.

Vaig coincidir amb la comtessa Gravina, neta del gran compositor i pianista Franz Liszt. Me'n va parlar extensament i jo vaig absorbir la seva conversa com la terra assedegada de pluja, malgrat la veu interior que em recordava el que no volia reconèixer: per a tots aquests personatges il·lustres jo soc únicament l'esposa d'un dels guitarristes més aclamats d'Europa. De la meua veritable vocació i carrera de pianista, no se'n parla. No existeix. És en moments com aquests que sento com si jo mateixa l'hagués enterrat.

El millor d'aquesta llarga estada, indubtablement, ha estat la trobada amb en Mario Castelnuovo-Tedesco poc abans que abandoni Itàlia. La vida d'ell i la seva família perillèn. Moltes de les seves amistats ja no hi volen tenir tractes a causa del seu origen jueu. El nostre gest d'anar fins a Florència per sopar amb ells aquesta nit de Nadal li ha arribat al cor. Les paraules animadores de l'Andrés sobre el gran futur que s'obre a un altre continent, per a un compositor de la seva vàlua, l'han encoratjat.

Ens ha promès que escriurà un concert per a piano i guitarra. Pensar en una obra que l'Andrés i jo puguem tocar junts, és una grata sorpresa. Una nova il·lusió.

Germanes estimades, Carmen, Rosita, Maruja i Mercedes, desitjo que per fi arribi la pau al nostre país. Seria el millor dels presents per l'any que està a punt de començar.

Sempre vostra,

Paquita

TERCER MOVIMENT

Quasi allegretto

ANDRÉS

Montevideo, 18 d'abril de 1939

Apreciat amic Ponce,

Disculpa'm per no haver-te escrit en tots aquests mesos. Amb tu no he de fingir. Sento que lentament, recuperem una mica de normalitat, tot i la vida atribolada que portem. Vaig trobant el coratge per tirar endavant.

Afortunadament, el naixement de la nostra filla Beatricita el passat mes de juny, ha estat un bàlsam enmig de la dissort. És molt bonica, morena com l'atzabeja i uns ulls foscos que et travessen quan et mira. No es pot negar que és filla meva. He de reconèixer que no s'assembla gens a la seva mare ni a les seves germanes, tan rosses.

Conscient que ningú podrà substituir el buit que ha deixat el meu fill Leonardo, ara mateix la nena i aquesta família són el motor que m'empeny a mirar cap al futur. Les tres filletes de la Paquita són un encant i m'han acceptat de bon grat.

Quina llàstima que l'Adelaida no tingués el mateix to cordial, la seva calma i dolçor, o que fins i tot jo no hagués conegut abans la Paquita. La meua felicitat seria completa. Amb ella visc rodejat de mil atencions, s'avança als meus desitjos i administra amb molt bona mà la nostra escassetat.

Però ai amic meu, no em puc encantar! El divorci m'ha sortit molt car. L'Adelaida i el meu Andrés seguiran a Ginebra tot i que em costi una fortuna. Tant que presumeix de comunista, però en qüestió de diners, és un pou sense fons.

Sincerament, necessito girar full. Després de la fugida sobtada d'Espanya i el saqueig descarat del nostre patrimoni, ens hem vist abocats a treballar sense descans. La Paquita és la millor relacions públiques que mai hauria somniat. El seu prestigi musical m'ha obert moltes portes.

En el terreny professional el més destacable és el concert per a guitarra i orquestra que Castelnuovo-Tedesco està escrivint per mi. Tinc moltes expectatives posades en aquest projecte i, per cert, que les necessito, perquè he patit alguns contratemps gens positius per la meua carrera.

Tot i l'estada tan exitosa a Londres, el mateix dia que havíem d'embarcar cap a Nova York vaig rebre un telegrama anunciant la cancel·lació de la meua gira pels Estats Units. Segurament et pots imaginar el motiu d'una mesura tan dràstica: la repressió de les societats jueves. Ja m'havien advertit que si no em feia enrere en les meves declaracions a favor de Franco i Mussolini perdria els meus concerts.

Davant d'aquesta sotragada vam haver de retornar a Montevideo on em vaig incorporar a la temporada musical d'Amèrica del Sud. Els concerts a l'Argentina m'han rescabalat, en part, del perjudici econòmic que ha suposat l'anul·lació de la meua activitat musical a Amèrica del Nord.

La bona notícia és que després de tres anys d'incerteses, el nostre malson s'ha acabat. Franco ha declarat la fi de la guerra amb la victòria dels nostres ideals. Encara que a molts quilòmetres de distància, la Paquita i jo ho hem volgut celebrar sumant-nos als diferents actes organitzats pels espanyols de la Falange Española aquí a Montevideo. El més emocionant de tots ha estat la participació en el Te Deum per la Pau a Espanya, a la Catedral, abans-d'ahir.

Estimat amic, m'acomio de tu amb la petició que vagis avançant la transcripció al piano del teu Concerto da Camera. Sense aquest manuscrit, la Paquita i jo no podem assajar conjuntament i res ens complauria més que interpretar-la junts.

No puc acabar aquesta carta sense deixar per escrit el nostre crit nacionalista: ¡Arriba España!

Afectuosament, el teu amic i company,

Andrés Segovia

La Vanguardia Española, 19 de abril de 1939

4ª Región Militar

Relación de donativos que, con destino al Tesoro Nacional, son recibidos en esta Región Militar, en la Oficina Recaudadora establecida al efecto en el Paseo de Gracia 107:

D. Andrés Segovia: 162 libras esterlinas, 840 francos franceses y 50 dólares oro.

PAQUITA

Montevideo, maig de 1939

Les cartes que m'arriben de Barcelona em donen esperança. Sembla que tot es torna a posar en ordre. Algú em pot justificar que resar i buscar el consol de la fe esdevingués un risc per a la pròpia vida? O que les esglésies hagin estat centres d'intendència de rojos i republicans? La Sagrada Família és de les poques que s'ha salvat de ser incendiada. Encara li haurem d'agrair al senyor Gaudí que aquest edifici sigui no se sap ben bé què, però tan diferent del que tothom entén que hauria de ser un temple religiós. Quin espectacle dantesc són aquelles torres inacabades! Un edifici d'aspecte realment monstruós quan es comencen a apagar les llums del dia.

Fins i tot tan lluny encara patint. El meu maldecap més immediat és la cancel·lació de la gira de l'Andrés pels Estats Units. Per sort, li han sortit alguns concerts a l'Argentina. M'he de preparar per acompanyar-lo. Amb tants mesos fora la Beti aviat no em coneixerà. Espero ser a casa per celebrar el seu primer aniversari.

Piedras de Afilar, juliol de 1939

Per fi ens hem pogut instal·lar a la casa de camp. Totes les hores són per tocar abans no comenci una altra gira. Només trenquem la rutina els caps de setmana, quan les grans tornen de l'internat. Sort d'elles. Estan tan il·lusionades amb la menuda que totes li volen fer

de mare. És una nineta. Les seves atencions la compensen per les hores que jo no li puc dedicar.

Montevideo, 15 de setembre de 1940

Celebro el meu quaranta aniversari amb el millor dels regals possibles: el retorn definitiu a la casa natal de les meves filles al carrer Massini. Olorar de nou la sal del mar, sentir la remor de les onades, passejar al capvespre per la platja. És el millor present que m'ha ofert la vida darrerament.

Gener de 1941

L'Andrés s'ha instal·lat a l'Hotel Cervantes.

La convivència en parella no sempre ens resulta fàcil. Sovint els nostres temperaments xoquen. Diu que a l'hotel hi troba la calma necessària per tocar. A casa hi ha massa rebombori: la petitona que reclama l'atenció constantment, la mamà passejant-la amunt i avall, les minyones, les grans sempre pendents de la vida social: anar a muntar a cavall, convidar altres joves...

Sé que en tres o quatre dies serà aquí. Ell sempre torna. Té una fermesa impertorbable. Secretament l'admiro. M'atrau la seva tenacitat per aconseguir el que desitja. Quin temperament tan oposat al del meu mestre, Enric Granados. Recordo una de les meves gires de concerts als Estats Units on vam coincidir. Ell hi havia anat per estrenar la seva *Suite Goyescas* a la Casablanca, a petició del president Wilson. La mamà em va explicar molts anys després, que el mestre va aprofitar la confiança que es tenien per fer-li un encàrrec ben especial: una esclava d'or on hi havia de fer gravar una inscripció amorosa. Ell no podia fer-ho, ja que no parlava anglès.

—Vull —li deia— que no tingui tanca perquè després que ella se la posi ja no se la pugui treure mai més. Ni després de morta.

La destinatària de la joia era la seva alumna i amant, la senyoreta Clotilde Godó, una dona molt més jove i agraciada que la mare dels seus fills. La mamà s'hi va negar en rodó. De cap manera volia ser còmplice d'aquell engany.

Tal era el desfici per retrobar-se amb aquella noia rica i capriciosa que, ignorant totes les recomanacions, va avançar la tornada a Barcelona. Tothom li havia desaconsellat que tornés en el transatlàntic que feia la ruta pel canal de la Mànega, ja que es tractava d'una zona vulnerable en la Gran Guerra que es lluitava a Europa.

Amb el passatge a la mà, els ulls li brillaven. Desbordava emoció i felicitat continguda. Era la primera vegada que se'l veia tan radiant des que havia arribat als Estats Units. La seva esposa no va dir a ningú que coneixia els veritables motius d'aquella felicitat. En silenci, empassant-se la traïció, havia observat el profund estat melancòlic que s'anava apoderant del seu home cada dia que passava.

En arribar a Anglaterra, en algun punt de la navegació entre Dover i Calais, el vaixell va ser torpedinat per un submarí alemany. En aquells moments de pànic, l'home va sentir l'impuls de fugir del caos que es va produir al vaixell llançant-se al mar. No sabia nedar. La seva esposa, bona nedadora, es va tirar a l'aigua amb la intenció de rescatar-lo. El mar agitat els va engolir. Abraçats. Van desaparèixer sota un remolí d'escuma en aquelles aigües braves.

Les maletes van arribar intactes. Ni una gota d'humitat tacava la fotografia familiar amb els sis fills, resguardada entremig de les capes de roba d'un equipatge que, com ells, ja era història.

Aquell fet em va fer conscient que la infidelitat és la pitjor de les traïcions.

Jo no la perdonaria mai.

Buenos Aires, 9 d'agost de 1941

L'estada a aquesta ciutat s'està allargant més del previst. Concerts i audicions de l'Andrés per ràdio que no esperàvem, però que són molt benvinguts. He d'escriure les noies. Hauran d'estar uns dies més a càrrec de la mamà i anar conformant la Beti com sigui.

No els vull dir res del meu retorn als escenaris. Serà una sorpresa. Només falten sis dies. Sento una barreja d'emocions que, d'altra banda, feia molt que no experimentava. Acompanyar l'Andrés en el pròxim recital, és una il·lusió feta realitat.

Avui hem gaudit d'una tarda magnífica. La meva estimada Conxita Badia i el seu marit ens han vingut a veure. Quants records inoblidables en sentir-la cantar de nou. M'han vingut a la memòria tantes hores d'estudi compartides a l'acadèmia amb el mestre Granados quan érem unes nenes; els nostres concerts juntes, les gires interminables lluny de casa. Parla de Catalunya amb enyorança, però de moment no té cap intenció de tornar-hi.

El Campito, octubre de 1941

Vacances! Res de gires fins al febrer.

Gener de 1942

L'Uruguai ha trencat relacions diplomàtiques amb Alemanya, Itàlia i Japó. Espero amb cert neguit que no n'hàgim de lamentar les conseqüències. No em vull ni imaginar què seria un altre conflicte bèl·lic. M'he de centrar a estudiar i prou. Retornar als escenaris no admet distraccions. Els pròxims concerts requereixen tot el meu temps i energies.

24 de febrer de 1942

El president del país, Alfredo Baldomir ha decretat avui un cop d'estat. Pel que s'escolta als noticiaris, no ens hem d'alarmar, diu. És una transició per facilitar un nou govern democràtic. Ens esperen dies d'incertesa. Reso perquè tot acabi bé.

Sao Paulo, 7 d'abril de 1942

Avui sopar amb Heitor Villa-Lobos. Tanquem els recitals de l'Andrés al Brasil. Ell seguirà cap a Buenos aires. Jo hauré de passar per casa i posar ordre. Les tres jovenetes necessiten una mica de control.

Montevideo, 5 de juny de 1942

Aniversari de la nostra Beti. Quatre anys que m'han passat volant. Li hem regalat la primera lliçó de piano.

Porto Alegre, 15 de juliol de 1942

Després dels mesos d'espera i preparació, estic satisfeta de com han anat els meus primers concerts com a solista. Conservo la serenitat per centrar-me exclusivament en allò que vull fer quan pujo a l'escenari, tocar i tocar.

No deixaré de fer-ho mai més.

Montevideo, Diario La Mañana 16 de agosto de 1942

Paquita Madriguera se presentó ayer en el Estudio Auditorio del SODRE para actuar como solista.

Es hoy sin duda, una instrumentista e intérprete en plena madurez. La niña de entonces, ya realmente interesante, ha dado paso a la artista de conocimientos estéticos sólidos, de sensibilidad musical depurada y de un tecnicismo que no desequilibra nunca el espíritu de las obras que interpreta.

Así, la escuchamos majestuosa en Bach, deliciosamente delicada con Mozart, grandilocuente en Mendelssohn y sugestiva y amorosa en la parte dedicada a los autores catalanes Granados y Albéniz y el andaluz Falla.

Ovacionada largamente por el auditorio, concedió una aria de Grieg fuera de programa, con la cual recogió nuevos y prolongados aplausos.

INTERMEZZO

A piacere

PAQUITA

Montevideo, 1 de novembre de 1965

Es deixa portar pel balanceig de la melodia.

—Les pastilles, mamà —la interromp la Sofia en aquest moment de dolçor.

—Saps que la música és l'única medicina capaç de curar-me?

—Oi tant! Pels mals de l'ànima no n'hi ha d'altra. Però ja saps que ara és el teu cor el que està feble.

—No em puc empassar aquestes pastilles. Em venen unes ganes de vomitar horroroses.

—Ho sé. Però el teu cor les necessita.

—De debò que no puc.

—Vinga, mamà, no et facis pregar, que sembla que ens hàgim intercanviat els papers. No són les mares les que han d'entabanar els fills perquè es prenguin els medicaments?

—Però Sofia...

—No hi ha peròs que valguin. L'operació ha anat bé, però has de fer bondat. Així que no en parlem més.

—A veure, faré el que em demanes amb una condició: m'has de deixar que toqui el piano una estoneta. Ja saps que no puc estar-me'n. Ho necessito.

—D'acord. Però sense fatigar-te.

—Sí, no t'amoïnis. I posats a demanar, podries comprar-me un quadern de música? Em venen idees i si no les escric, s'obliden.

—Em sembla que t'estàs animant més del compte. Però això és bon senyal. Ara he d'anar al taller. Tinc un parell d'hores de feina com a mínim. Quan torni et portaré el quadern, però m'has de prometre que no tocaràs massa estona.

—T'ho prometo. No et vull fer enfadar. I, per cert, com van els preparatius per a l'exposició?

—Ja et pots imaginar. Hi ha molta feina per fer encara. Però em penso que tindrà molt bona acollida. La poesia de Benedetti com a fil conductor ha estat una idea molt inspiradora. Segurament, comptarem amb la seva presència el dia de la inauguració.

—Quines ganes en tinc.

—Valdrà la pena l'espera, mamà. Ara et deixo. La feina em reclama.

—Fins després, Sofia, que sempre vas amb presses. Et faran falta dues vides per abastar-ho tot, filla.

No necessita cap partitura per viatjar a un temps passat. Només els seus dits ballant amb elegància per l'harmònic paisatge blanc i negre del teclat. El gest que la projecta a moments viscuts.

Li sembla sentir el so d'unes passes. Potser és la Sofia que ja ha tornat? No fa pas tant que està tocant. Diria que l'estona no ha passat, abstreta com estava amb la música i els records. Silenci. És la remor de les fulles dels arbres bellugant-se entre les branques. Avui hi ha una brisa suau típicament primaveral que convida a viure si se'n tenen ganes.

Les mans enllacen una nova peça. De caràcter alegre. Com els primers temps de la seva relació. Ella va escriure una melodia que interpretaven amb els seus respectius instruments. Com si la tingués davant, en recorda perfectament el títol i la dedicatòria: *Humorada. Para Andrés*. Al marge de la partitura, la seva signatura manuscrita.

Vivien el seu amor a través de la música. Un oasi que els bastava per transitar enmig dels temps convulsos d'un món en guerra. Delectar-se. Regalar-se instants de plaer mentre tot s'enfonsava.

Sent que per avui ja n'hi ha prou. Els records. Ha après a estimar-los tot i que alguns encara fan mal. Ella no els busca. La venen a trobar. Adopten diferents formes: una olor, una melodia, una imatge. Algunes vegades la sorprenen amb els ulls tancats. El pensament vola incansable a la velocitat del llamp. D'altres, passant els fulls d'un àlbum de fotografies o tal vegada repassant les notes de les seves agendes.

Els dies previs a l'operació va dedicar moltes estones a rememorar el passat. Per si no es despertava més. Per si l'últim que veien els seus ulls era una corona de focus blancs enfocant-li la cara i el cirurgià fent-li alguna pregunta intranscendent. Es va sorprendre mentre llegia les seves pròpies reflexions publicades en una autobiografia. Vivències pròpies i alienes dels primers anys entre concerts, viatges i persones que d'alguna manera o altra l'havien modelat. Opiniions sobre la diversitat humana que descobria en les nombroses gires per països i cultures diferents de la seva. Quanta sinceritat algunes vegades innecessària. Però així era ella.

Havia crescut sentint-se el centre del seu univers, admirada pels més grans des de ben menuda. Tot el que era ho havia après amb la música per companya. El millor i el pitjor.

Abans de l'Arturo, les històries d'amor que coneixia eren escrites als pentagrames. Melodies on cada nota, cada frase, cada idea, naixia d'una passió incontrolable o d'un trist desencís. Els compositors abocaven en cada romança, balada o fantasia les il·lusions més genuïnes, amors impossibles i desenganys, desgranats en seqüències d'acords que posaven al descobert aquells sentiments tan purs sovint dolorosos.

Ella despleguava els braços sobre el teclat del piano com una àliga en ple vol. Cada interpretació era una exhibició de talent i habilitat que perseguia la perfecció tècnica, però no comprenia l'abast de tanta inspiració. No n'era conscient. Havia viscut una infància i una joventut ocupada en l'estudi, els viatges i els concerts. Desconeixia el que era estar enamorada. No tenia temps per aquesta mena d'afers. I l'ombra de la mare sempre al damunt, supervisant que res no destorbés la seva carrera internacional.

Però l'Arturo ho va capgirar tot.

Va començar com un joc. Pura coqueteria que la va atrapar. Ell representava un univers completament desconegut, que va aparèixer just en el moment en què ella necessitava dissociar-se del personatge, treure's la càrrega de ser només la concertista. I allà es va aturar la vida tal com la coneixia. Els pròxims deu anys la van apropar a una felicitat desconeguda, un oasi que la satisfesia plenament i havia de durar per sempre. Fins que la tragèdia ho va estroncar tot. I aleshores va entendre tot aquell dolor profund que impregnava els adagios escrits als pentagrames que tantes vegades havia tocat.

Mira el rellotge. Ja fa una bona estona que la Sofia és fora. Però no li pot pas retreure. Sap que quan està pintant perd la noció del temps. A ella li passa el mateix quan es posa a tocar. És una artista, aquesta filla seva. De ben menuda ja se li veia un do per dibuixar. Mentre que la Pitusa i la Mia cantaven tan afinat, la Sofia mai va mostrar aptituds musicals. La Beti semblava que sí. Es posava davant del piano o agafava la guitarra i aconseguia que li sonessin amb prou encert. S'inventava cançons que més tard cantava per adormir-se. Ben aviat la van portar a classes de piano. Tenia quatre anys. (Ho té ben apuntat a una de les agendes

que encara conserva intactes). Però al final res. Tot va anar pel pedregar. Bé, no es vol capficar. És aigua passada i els neguits no li convenen.

No pot parar quieta. Va d'aquí cap allà. Es planta davant del moble llibreria. Quin bé de déu d'exemplars organitzats per gèneres. Tot ho fa fàcil la Sofia. En veure l'antologia poètica de Rubén Darío li ve a la memòria un episodi de joventut. Agafa el poemari i comença a llegir en veu alta:

*Juventud, divino tesoro,
ya te vas para no volver!
Cuando quiero llorar, no lloro...
y a veces lloro sin querer...*

Per uns instants torna a ser a Barcelona trucant a la porta del poeta. Es va assabentar casualment que l'escriptor es parava davant la finestra del seu estudi per sentir-la tocar quan tornava a casa, uns metres més enllà. Si ella ho hagués sabut, s'hauria desmaiada de l'emoció, tal era la frisança que li provocaven els seus versos.

Decidida com era, va voler visitar-lo per sorpresa, amb intenció de mostrar-li la seva admiració. Una senyora molt amable li va obrir la porta i la va atendre afectuosament. Mostrava cert neguit. La va voler advertir. No era bon moment. Però no hi va ser a temps. Des del passadís, la sala d'estar deixava veure un home de pell molt bruna i cabells renegrits que, escarxofat en una butaca, feia esforços per mantenir la mirada i el somriure. Al seu costat, la tauleta amb una copa i l'ampolla de conyac totalment buides eren una imatge molt més explícita que qualsevol aclariment.

El mite es va esvaïr de sobte. Quanta tristor emmascarada amb alcohol omplia l'existència d'un home tan sensible. Recorda haver sortit corrents per refugiar-se al seu jardí i preguntar als clavells i al muguet, perquè l'havien deixat somniar tant.

Ja no vol llegir més, però tampoc pot fer res que la cansi. Escoltarà música. Mira l'àlbum de fotos que juntament amb les agendes i els diaris es va fer portar de casa després de l'operació. La part amable de les seves vides resumida en uns pocs retrats. És el seu ritual de reconciliació amb el passat.

El concert per a piano i orquestra de Robert Schumann sona de fons mentre ella va passant fulls. Els peus de foto la situen al lloc i moment exactes. La seva memòria comença a omplir de detalls tot allò que no es veu.

Any 1939. Primer aniversari de la Beti. Foto de la nena assegudeta amb cara somrient. Més bona no podia ser. No tenia ni un mes que em van haver d'operar d'urgència. Quin ensurt vam passar! Va ser la primera separació. Al cap de poques setmanes vaig acompanyar l'Andrés en la seva gira per Europa. La mamà li va fer de mare. Quan vaig tornar, la nena ja tenia nou mesos. No em coneixia.

Any 1939. Retrat d'Andrés i Sofia amb dedicatòria: *‘Per la meua estimada Sofia en qui es concentren afecte i coneixement, sensibilitat i intel·ligència. Amb tot l'afecte del teu Andrés.’*

Tot i l'inici tan accidentat del nostre casament, l'Andrés es va guanyar ben aviat l'afecte de les nenes. Mai va voler substituir el seu pare i elles, li ho van agrair. Quan feia concerts a prop li agradava que l'acompanyessin. Sempre les va tractar amb molta estima. Jo pensava en el fill que li quedava a Ginebra, amb un pare per correspondència, l'únic germà mort i la mare embogida.

Any 1940. Fotografia de família a la casa del carrer Massini. La família Puig va acceptar l'Andrés i la Beti com si fossin de la seva sang. Tancàvem el parèntesi.

Any 1941. Concert al Teatro Odeón de Buenos Aires. Va ser l'inici d'una nova etapa en què abandonava el meu paper d'esposa acompanyant per brillar amb llum pròpia com a pianista. Vam recórrer tot Sud-amèrica. Mesos fora de casa. Mai havia escrit tantes cartes.

Any 1943. La Beti al jardí d'infància al Liceu Francès. Aquí no somriu. La nena estava apàtica, no volia menjar. Si la forçaven acabava vomitant. I jo sempre de gira sense poder fer res. Només escriure a les grans. Tots els neguits disfressats en una correspondència plena d'afecte i la petició explícita que n'estiguessin molt pendants, que la cuidessin i fossin la seva estrella, com sempre els deia l'Andrés. Les seves mares.

Van fer el que van poder.

Any 1944. La Mia i la Beti al pati de l'Institut Crandon. L'última foto escolar de les dues germanes juntes. La Beti somriu mentre mira la Mia. El gest sincer d'una criatura plena de puresa. Un instant d'innocència aliè al terratrèmol que estava a punt de sacsejar el seu futur.

L'Andrés acabava de començar una relació secreta amb una altra dona i jo em vaig refugiar en la composició. La veu de la meua amiga Conxita Badia interpretant aquella cançó inspirada en tot el que m'estava passant va donar veu al meu patiment. *Se fue el día de mi corazón*. El títol ho deia tot.

Alça la vista de les fotografies. Belluga el coll en moviments circulars. Tanca els ulls. Inspira profundament. Retorna la seva atenció al

concert de Schumann. Es nota tensa. No voldria que res li espatllés aquesta tarda tan bonica que veu des del finestral. L'estiu és a prop. Té ganes de recuperar-se i fer unes bones passejades per la platja. Podria convidar les quatre filles i passar juntes un cap de setmana. Sap que estan enfeinades o tenen compromisos però fa molt que no coincideixen. Necessita estar amb elles. Tantes hores sola sense activitat no li proven. S'adona que està molt sensible. I la Sofia que no acaba de tornar. La inèrcia de passar fulls l'arrossega de nou.

Any 1945. Fotografia de la Beti amb una dedicatòria pel seu pare: *"Pel meu amic més estimat. Petons i abraçades. Beatriz."* Sempre les dues trenes amb llaç blanc. Un mig somriure. Havia passat el xarmpió feia poc. L'Andrés feia cinc mesos que era als Estats Units entre concerts, gravacions i el que no vull anomenar. Per fi el seu talent i capacitat de treball incansable es veien recompensats. Les seves idees polítiques ja no eren un impediment.

Tots dos abocats a les nostres carreres. Per separat.

A Europa s'havia signat la pau. Per fi.

Any 1946. Casament de la Mia. L'única alegria d'aquella època. Als setze es va posar a festejar i als dinou ja era mare. Era tot el seu objectiu a la vida.

Va ser l'any del nostre darrer concert junts. La tensió entre nosaltres era massa gran. No era qüestió de rivalitat. El problema tenia nom de dona i feia tres anys que l'arrossegàvem. Vaig ser incapaç de perdonar-lo. Per dignitat.

Foto de la casa del carrer Massini. No vaig tenir més remei que vendre la casa. Mudar-nos a un apartament a Buenos Aires, va ser molt dur, principalment per la nena. Jo no podia amb tants records i a ella li vam arrabassar tot el que tenia: l'escola, la companyia de les

seves germanes, que per a ella eren mares i la separació imposada del pare, sempre de gira.

Any 1952. Catorzè aniversari de la Beti. Per un dia vam tornar a estar tots tres junts. L'Andrés al mig, abraçat a la seva guitarra. La Mia va expressar una vegada la convicció que els grans i gairebé únics amors de l'Andrés eren la música i el seu instrument. Les persones, totes, vam passar a un segon pla. Quanta veritat!

Any 1953. Presentació de la Beti en societat.

Quin goig fèiem tots tres tan elegants. La nena vestida de tul blanc i l'Andrés i jo de gala com corresponia a l'ocasió. Tot va resultar prou agradable. Sense friccions. La Beti s'ho mereixia. Aquesta ocasió va compensar l'absència del pare pel seu aniversari. Aleshores, li va fer arribar un anell amb un brillant. Les joies duren més que la fidelitat d'algunes persones.

Any 1955. La Beti i l'Andrés a París. Tots dos agafats de bracet a Montmartre. L'Andrés amb la seva pipa, l'altre objecte del que no se separava mai a part de la guitarra. La nena m'escrivia cartes plenes de detalls i anècdotes, sempre sinceres i divertides. No s'estava de dir el que pensava. De París li agradava tot, excepte el mal humor dels parisencs! Aquest va ser un viatge molt esperat. Els va donar l'oportunitat d'estar junts durant tres mesos en una gira per Europa. La van sorprendre el reconeixement i el prestigi del seu pare allà on anaven. M'explicava que una tal senyora Nadia havia preparat un sopar per a ells i d'altres convidats. La Beti no sabia que darrere d'aquell nom s'amagava la gran pedagoga i compositora Nadia Boulanger. I amb idèntica naturalitat va fer la coneixença d'infininitat de personalitats als diferents països on feien estada.

Any 1958. La Beti davant del Capitoli abrigadíssima. Era el mes de gener. Acompanyar al seu pare en les gires va esdevenir la seva ocupació principal. Concerts, turisme i molta vida social. Viatjar la tenia ocupada i distreta, però de tot se'n cansava amb facilitat. Literalment, Washington li va semblar una ciutat avorrida, plena de museus.

Amb un dia ja en va tenir prou.

Any 1962. Foto d'arribada de la Beti a l'aeroport de Barcelona. Va retrobar l'àvia que tant l'havia cuidat de petita i va conèixer les ti-etes, oncles i cosins, reunits expressament des del seu exili rural per a l'ocasió. No la volien deixar marxar. Ella s'hi hauria quedat. L'Andrés s'acabava de casar amb una alumna de vint anys. Ell ja en tenia seixanta-nou.

Any 1963. Casament de la Beti i en Lars.

Com n'estan de guapíssims tots dos en aquesta fotografia! Fan molt bona parella. Quin noi tan eixerit. Ves per on, ara tinc un gendre suec.

A la Beti se la veu força prima però sembla contenta. Ningú diria que feia un any escàs que la nena havia tocat fons. Primer el casament del seu pare i després el fracàs amorós amb en Dado. Em vaig sorprendre quan em va presentar en Lars, el veí de l'àtic. Havia passat molt poc temps des de la ruptura amb l'altre. Però me'n vaig alegrar. Treballant a l'ambaixada no paren d'anar amunt i avall. Obligacions de la diplomàcia.

Tanca l'àlbum pensant en tot el patiment sofert per tirar endavant. Gires i concerts per criar aquesta filla, pràcticament en soledat. És el destí el responsable dels laberints per on han caminat els

seus dies? Està convençuda que tot és pur atzar. Aquesta és l'única forma d'assumir el contratemps ininterromput que ha marcat el seu ritme vital.

Busca a la seva agenda el dia onze de novembre per comprovar que hi té anotat l'aniversari de l'Andrés. Vol estar segura de no oblidar-se'n. Des que la van operar, no sap en quin dia viu i s'adona que ja falta poc. Mai han deixat de felicitar-se. Fins i tot en els moments més espinosos. De la relació d'ell amb la dona que va destruir el seu matrimoni, Olga Prager, en conserva molt mals records. Una anotació a la seva llibreta en deixa constància: *finalment s'ha descobert el que ja intuïa, la infidelitat de l'Andrés amb una cantant brasilera de gènere menor que s'acompanya amb una guitarra. Dona de trets jueus, amb el nas molt punxegut i tracte mediocre.* Tot plegat per res. Ni dues dècades de convivència i dos fills en comú van ser suficients. Van acabar com el gat i el gos.

Deixa anar l'agenda. Vol pensar en coses agradables. Posa l'Intermezzo de Brahms al tocadiscos. És una de les poques melodies capaces d'asserenar-la, de reconciliar-la amb la vida. S'asseu davant del secreter. Agafa paper i bolígraf per escriure la Beti a Guatemala i la Pitusa a Río de la Plata. A la Mia i la Sofia les té a prop. Decidit. Els proposarà de passar uns dies juntes a Punta del Este. L'únic inconvenient de la Beti és la distància. Però estar amb les germanes sempre li fa molta il·lusió. Les altres tres ho tenen més complicat per organitzar-se amb els fills. Mai hauria suposat que arribaria a tenir tants nets. Dotze. I això que la Beti encara no és mare. Fa dos anys que és casada. No cal amoïnar-se més del compte però quin disgust l'avortament.

La Sofia apareix de sobte. La Paquita no l'ha sentit arribar.

—Mamà, no em diguis res. Tens tota la raó. Estàs cansada d'estar sola. Ho sento.

—No t'amoïnis. Quan surts per la porta ja sé que trigaràs a tornar.

—És que quan soc al taller ja no penso en res més. Però t'he portat el quadern que m'has demanat. Com et trobes?

—Ara mateix em sento una mica marejada.

—No em diràs que has sortit al carrer. Mira que ets ben capaç!

—No pateixis que no m'he mogut. He tingut estona per tocar, llegir i ara estava entretinguda mirant fotografies. No m'he avorrit gens. Fins i tot tinc una proposta per a quan em recuperi del tot.

—Ja veig que la tarda t'ha inspirat. Et preparo un suc i m'ho expliques.

La Paquita assenteix mentre es deixa anar a la butaca. Tot d'una es nota molt fatigada. Sent una fiblada intensa al cor. Li costa respirar. Vol cridar la filla però no pot. Comença a suar. I aleshores tot es fa fosc.

—Quina tarda tan esplèndida, oi mamà? —anuncia la Sofia entrant a la sala amb el suc a les mans, al cap d'uns minuts.

Des del finestral, el paisatge del cel i el mar es confonen en una gradació de blaus, la mateixa tonalitat que la Sofia veu en la mirada absent de la seva mare. Una pregunta sense resposta queda suspesa en l'aire. El vas se li escapa de les mans esquitxant tot el terra de petites taques de líquid de color taronja.

L'Intermezzo en la de Brahms continua sonant.

El Diario de Montevideo, 19 de noviembre de 1965

Murió Paquita Madriguera, excelente y finísima intérprete, de un delicado temperamento artístico. Su desaparición priva al mundo de la música de una figura excepcional y de una autoridad en la interpretación de las obras de Granados a la par que de su calidad humana.

QUART MOVIMENT

Come prima. Tristamente

BEATRIZ

Ciutat de Guatemala, 9 d'agost de 1967

Un punteig repetitiu de cordes de guitarra s'està instal·lant al cervell adormit d'en Lars. Són les mateixes notes que en un moviment d'acceleració i frenada van a topar contra una paret que no les deixa avançar. La melodia està en punt mort.

De mica en mica, pren consciència de l'origen d'aquest brunzit molest. Comença a moure's dintre el llit. Lentament. Amb el braç esquerre busca el cos tebi de la seva dona. L'únic que nota és la frescor del llençol, una sensació agradable en contrast amb la xafogor de l'ambient. La Beti no hi és. I aquella maleïda guitarra amb so de fregit que no para de sonar qui sap les hores. Un disc ratllat. Pot ser que la Beti es quedés adormida al sofà i no senti el carall de martelleig dissonant?

Tot el que recorda és que va anar a dormir abans que ella. El sopar amb la Sira i el Nando va ser prou distret i agradable, com de costum. Potser sí que tots plegats van beure una mica més del compte, però quina alternativa hi ha en aquest racó de món?

Fregant-se els ulls mentre camina descalç pel passadís, va remugant per culpa d'un despertar tan desagradable i alça el to cridant Beti, ei Beti no hi sents o què? I sí. Sembla que la Beti no hi sent. O potser tot el que escolta és un eco massa llunyà. L'única certesa és el seu cos immòbil al sofà. En Lars s'hi apropa. Pronuncia el seu nom repetidament. En veure que no reacciona, apuja el volum de

la seva veu, però per més que insisteix, la Beti no es mou. No respon. No hi fa res que li doni copets a les galtes i provi de despertar-la sacsejant-li les espatlles. Ella no obre els ulls. El cap li cau enrere. Impossibile incorporar-la. Un pes mort. Respira. Molt dèbilment però respira. En Lars recolza l'orella esquerra contra el pit d'ella. Busca el batec del seu cor desesperadament, però el punteig de guitarra impenitent del vinil ratllat emmascara el dèbil pum-pum en fase alentida. I aleshores s'adona del blíster dels tranquil·litzants sota el sofà. Un petit quadern simètric platejat on no hi queden res més que solcs esfèrics transparents. El buit uniforme que podria arribar a ser un poema visual improvisat si no fos perquè és ple de tragèdia.

Amb el dit tremolós, marca el número d'emergències a la rodeta del telèfon mentre aixeca el braç del tocadiscos insolent que ha provocat una reacció en cadena. Mira de visualitzar la nit anterior, provant de rescatar el moment que ha desembocat en aquest matí incert. Tot són interrogants i de moment l'única resposta que l'abstreu d'aquesta seqüència és la de l'home que, a l'altra banda del telèfon, li demana calma i una adreça.

A la sala d'espera de l'hospital, espera que els metges facin el miracle. Tot sol. No vol espantar ningú abans d'hora. I mentre fuma una cigarreta rere l'altra, mira d'analitzar els darrers quatre anys com si els visualitzés amb una moviola accelerada. Tot va començar de la manera més casual. La coincidència a l'ascensor de l'edifici on vivien, sorpresos per la naturalitat del moment: ella mastegant xiclet i ell menjant-se un plàtan. Gestos quotidians per a un principi: el d'aquest final.

Montevideo, dos anys i mig abans

A la porta d'arribades de l'aeroport tot són abraçades i llàgrimes d'alegria. La Sofia alça els braços perquè la Beti la vegi entre l'aglomeració. Es diria que fa una eternitat que no s'han vist.

—Mira que en som de bledes. Ai nena, para de plorar que m'ho encomanes! Vinga que ja ets aquí i això és motiu d'alegria.

La Beti no li diu que les seves llàgrimes no són només per l'emoció del moment. Calla i s'empassa la pena que l'està corsecant. El trajecte fins a casa és pràcticament un monòleg. La Sofia, sempre tan eficient, ho té tot planificat. Mentre condueix li fa un resum del que ha organitzat per als pròxims dies.

—Demà anirem a la platja a veure si agafes una mica de color.

—A la platja? Espero que sigui cap al tard. Al matí vull descansar una estona.

—Hi ha un exèrcit de nebots i nebodes esperant-te per jugar. Tens molta més paciència que jo. Ah i, per cert, demà passat inauguració. Quina sort que hi ets. Hi haurà el més granat de les autoritats. Presumiré de germana “diplomàtica”.

—Sofi, que acabo d'arribar...

—El teu padrí també hi serà.

—Ai el senyor Aparicio, és tan bona persona! Està més pendent de mi que el meu propi pare.

—No hi pensis en això. Saps que a la seva manera t'estima, però la feina passa per davant. Ha de treballar molt per mantenir tants fills i exdones.

—Oi tant! Llàstima que els petons per correspondència són molt freds i ja no recordo quan em va donar el darrer.

—Certament. Tenir pares músics no ens ha provat gens. Et dono la raó. Hem viscut experiències úniques, però hem estat tan soles! Potser aquesta és la raó que ens mantinguem unides.

—No sé pas què faria sense vosaltres.

—I en Lars? No esteu passant per un bon moment?

—No gaire. El cert és que s'hi esforça, però està molt desorientat i no el culpo, la veritat. Hi ha coses del meu passat que desconex completament i no entén els meus canvis sobtats d'humor. No sap res del meu desengany amb en Dado. Ni del que va venir després. Tampoc li he dit la veritat d'aquest viatge i de moment no ho ha de saber. L'excusa són uns dies per descansar, per estar amb vosaltres.

La Sofia estaciona el cotxe a uns metres de casa. No vol baixar sense saber què és allò que amoïna tant la seva germana.

—Parla Beti. No podem entrar fins que no m'expliquis què et passa.

—Sofia, he vingut perquè...

La Beti no acaba la frase. Comença a plorar. La seva germana l'abraça com pot, amb la incomoditat d'estar dintre el cotxe amb un canvi de velocitat i el fre de mà enmig de totes dues.

—Estic embarassada.

—Embarassada?

—De vuit setmanes.

—Però si aquesta és la millor de les notícies Beti!

—El metge em va dir que tot va bé, però jo em sento estranya. Tinc molta por.

—Reina, que trobar-se malament és ben natural els primers mesos. Mira, et demanaré hora pel meu ginecòleg perquè estiguis més tranquil·la. Ja veuràs com tot plegat són els malestars propis de l'embaràs.

—No ho sé. Hi ha alguna cosa en mi que atrau les desgràcies. I no hi ha res que desitgi amb més forces ara mateix que ser mare.

—T'entenc.

—No. No m'entens. No em pots entendre. Ni de bon tros et pots apropar a la solitud que sento. Us veig a vosaltres i els esforços que feu per tenir-me contenta. Us ho agraeixo. Però ara mateix l'únic que em pot treure del clot és un fill. Quan penso que entre les tres en teniu un reguitzell i que, en canvi, a mi quedar-me embarassada m'ha costat tant! Resem, Sofi. Resem perquè tot surti bé.

La Sofia li estreny les mans per fer-li costat, però no les té totes. Sap que qualsevol contrarietat pot desequilibrar-la i se sent responsable d'evitar-li tot allò que la pugui trasbalsar.

La consulta amb l'especialista les tranquil·litza. Cal fer unes proves i esperar els resultats. Mentrestant i per prevenció li recomana descans moderat i passejades per la platja.

La Beti voldria gaudir de les estones amb les nebodes i els nebots però no pot. Un neguit intern li retruny com una remor sorda. La possibilitat de no veure el seu desig realitzat, de perdre allò que l'ha esperonat a veure la vida d'un altre color. No pot explicar què li passa perquè potser no és racional. És una sensació que l'assetja amb intensitat.

Dos dies més tard s'aixeca amb un dolor abdominal molt intens. En el transcurs de les hores comença a sagnar. A mesura que el dia avança, les taques es van convertint en una hemorràgia abundant que li comença a regalimar cames avall. Mentre arriba a la cambra de bany, intueix el final del seu somni amb els ulls borrosos. Les llàgrimes li impedeixen de veure nítidament tot de coàguls expulsats del seu cos directament a la tassa del vàter. Seguidament el mal desapareix. Ni rastre de la vida que creixia

dintre seu. Ni un lleu dolor que li ho recordi. Se sent com si l'haguessin buidat. Sola enmig de la desolació. Una altra il·lusió trencada. Amb el que li ha costat tirar endavant.

Pensa que no pot més. No té forces. Crida a la seva germana, que la troba asseguda a terra somicant, repetint en veu alta el mateix interrogant: per què. Tremolosa, la Sofia l'aixeca com pot i prova de consolar-la. Li neteja les restes de sang de les cames i l'abraça tot seguit. La deixa plorar. No parlen. No hi ha consol per aquest dolor.

Assegudes dins el cotxe, a la Sofia li retorna el record del dia, no massa llunyà, en què la seva germana va provar de treure's la vida. No es pot treure del cap el que va viure: el so estrident de la sirena de l'ambulància, les presses dels sanitaris per arribar a l'hospital abans no fos massa tard. Aquella vegada hi van ser a temps, però no oblidarà mai la reacció de la Beti quan es va despertar. En adonar-se d'on era, els ulls se li van negar de llàgrimes i tot el que va dir va ser per què em fas això, Sofi, per què m'has salvat?

L'ingrés a l'hospital i el tractament posterior amb electroxocs la van deixar tan devastada que la Mia, que tenia absoluta debilitat per ella, va haver d'acceptar la seva súplica.

—Jo no sé què m'han fet ni ho vull saber. Però et demano pel que més vulguis que no m'ho facin mai més.

I la Mia li va fer cas. Un nou esglao cap a l'abisme.

Ni els deu dies que va passar a l'hospital després d'aquella temptativa frustrada, van ser una raó prou important perquè el seu pare cancel·lés la gira de concerts. El padrí que no la va deixar mai sola, treia ferro a la situació i la consolava amb tota l'estima:

—Beti estimada, ja saps que pel teu pare és pràcticament impossible cancel·lar un concert. El seu sentit del compromís no li ho

permet. Però ell pot estar ben tranquil. I tu també. Ets la filla que mai no he tingut.

Tot i fer el cor fort, l'home mai va perdonar aquella deserció. No podia entendre que l'amic, el pare que ja havia viscut la mort d'un fill molt jove de manera tràgica, no fos conscient que havia de deixar-ho tot per acudir al costat d'aquesta filla que era viva sense voler-ho.

MARIA ROSA

Montevideo, 9 d'agost de 1967

—Mia, estic a l'hospital. Amb la Beti.

La veu d'en Lars sona seca, críptica.

El primer que li ve al cap és: un altre avortament. Però no ho diu. No gosa. La frase curta del seu cunyat li cau al damunt com una pedregada perquè tem el que ve a continuació. La por empresonada que es desferma dintre seu li rebota a les parets del cervell com una petita bala de vidre.

L'únic que pregunta amb un fil de veu és: a l'hospital?, per què?

—S'ha pres una capsa de pastilles. Els metges han provat de reanimar-la, però no hem arribat a temps. No ha pogut ser, Mia... no ha pogut ser.

I la veu d'en Lars es va consumint fins que s'apaga. I la Mia voldria no entendre el que ell prova de dir-li. Tampoc necessita explicacions per descobrir horroritzada que el simulacre de felicitat de la seva germana era un miratge. Al final ho ha aconseguit, pensa. Però s'ho calla.

En Lars no pot més. Ofegat pel silenci de la Mia, penja el telèfon. Sense escarafalls. La realitat el supera. No entén res de res. Per a ell, tot plegat ha estat un error fruit de la imprudència, un crit de socors i no l'epíleg fatal d'alguna història de la qual en desconeix l'entrellat.

Una tirallonga de potsers s'enfilen al seu pensament: potser la mort de la mare dos anys enrere?, potser un pare generós però sem-

pre absent i a milers de quilòmetres?, potser la tristesa de viure lluny de les germanes i els nebots? Quan va tornar de Montevideo després de l'avortament no era la mateixa. Però uns mesos més tard hi va retornar. Se la veia millor. Tot eren dinars, sortides i trobades amb gent diversa que en un moment o altre havien format part de la seva vida.

I si aquell va ser el seu comiat de tot i tothom. Va ser aleshores quan va aconseguir tantes pastilles?

Aquests pensaments circulen a tota velocitat dins el cap d'en Lars mentre escolta el condol del metge que es va desintegrant en paraules soltes emmascarades per la seva incredulitat: cos, dipòsit, enterrament... Tot plegat és l'escenificació continguda del pesar. Sense drames. I ell que va assentint mecànicament i el doctor que li fa un copet a l'espatlla mentre s'acomiada dient estem aquí pel que necessita senyor Fagerstrom.

Tot això, però, la Mia no ho pot saber. S'ha quedat amb l'auricular del telèfon a l'orella i la mirada perduda, com si el temps s'hagués congelat. No pot creure que la seva germana ja no hi sigui. Tota la dedicació a la Beti en l'absència permanent dels pares, tantes cartes i telegrams rebuts han estat en va. Ella era la destinatària de la correspondència creuada entre la mamà i l'Andrés després del seu divorci. Es veu a si mateixa fent-se càrrec de tots els precos relacionats amb la germana petita, una Mia sempre conciliadora malgrat haver-se d'empassar, com un contenidor on s'aboca tota la porqueria, els retrets enverinats de l'un cap a l'altre enmig d'aquells encàrrecs pietosos.

No va tenir més remei que protegir la seva Beti. L'estimava gairebé com a una filla. Però una ombra de culpabilitat comença a gestar-se dins seu. No suportava veure-la patir. Per això va autoritzar la interrupció del tractament amb electroxoc.

Per què no va ser més forta? Per què li va fer cas?

No pot dir quanta estona passa entre l'atac de mala consciència i la veu interna que li diu que ara ja no és moment. Les llàgrimes comencen a brollar incontroladament. No recorda haver plorat així des que era la nena perduda al mig d'una estació de tren. L'únic que pot fer és trucar a les germanes grans i descarregar-se de la pena i el desconsol tan grans que sent. Però com?

ANDRÉS

Montevideo, 15 d'agost de 1967

Són les deu hores i quaranta minuts del matí i el vol 991 d'Iberia provinent de Madrid, aterra a l'Aeroport Internacional. Un home de setanta-quatre anys baixa les escales, assistit per una hostessa. Vençut, demacrat. Sense guitarra. Tant de bo aquesta mà compassiva no el deixés anar. Que fos capaç d'estalviar-li el dolor de l'hivern que novament s'ha instal·lat al seu cor. Camina per inèrcia. Trepitja, després de molts anys, la pàtria de la seva filla Beatriz. Setze hores de vol per assistir no se sap ben bé a què. El seu cos embalsamat descansa des de fa tres dies al panteó familiar de la família Puig Matho, on també hi reposen les restes de la seva mare, Paquita Madriguera i Rodón.

Tenia vint-i-nou anys. Ni al seu funeral l'ha pogut acompanyar.

CODA

Igualada, 2025

La Carlota Godó, tanca el sobre amb les quatre còpies de la seva *simfonia coral d'un desconcert per a veu i piano*. Les lliura en mà al funcionari de l'Ajuntament que les segella i registra diligentment. Com si li hagués confiat un tresor. Acomiadant-se amb un entusiasme fora de l'habitual, travessa la gran porta de l'edifici per sortir a la plaça. Fa un dia preciós i les terrasses i cafeteries són plenes de persones deleroses de bon temps. Sempre hi ha algú a qui saludar.

Se sent alleujada. Alea jacta est.

Donar el pas no ha estat fàcil. La seva és una ciutat petita o un poble gran. Depèn de quant te l'estimis. Tothom es coneix i el seu acte es pot interpretar com una provocació que no calia. El passat, passat, però no t'hi pots girar d'esquena per més que amagui veritats incòmodes. Prou que ho sap ella, que va començar la recerca del seu treball de final de grau amb l'objectiu de divulgar la figura d'una dona, pianista precoç a qui van batejar amb el sobrenom de la Mozart femenina, en una època en què l'èxit i el reconeixement eren majoritàriament pels homes i ves quina desil·lusió tot plegat.

És per això que malgrat la polseguera que aixecarà, ha decidit presentar *De passions i desencís* al Concurs Internacional de Creació i Recerca Musical Paquita Madriguera. I que el jurat decideixi. Algun any l'han declarat desert. Els diners del premi no li anirien gens

malament. Però si és coherent amb el que pensa, no l'hauria d'acceptar. Seria una performance insuperable.

A vegades s'imagina dalt de l'escenari a punt per recollir el guardó, i la reacció del públic en dir que hi renuncia. Cares de sorpresa, xiuxiuejos al pati de butaques, xerrameca per algunes tertúlies i al cap d'uns dies tot oblidat. Perquè hi haurà els partidaris de fer com si res i que la cosa passi tan desapercebuda com sigui possible. És molt propi del caràcter català, i per extensió igualadí. Nedar i guardar la roba. Però ja se sap. Les noves generacions. Que l'afront vingui d'una Godó no deixa de ser una broma pesada. Qualsevol que esbrinés una mica, podria trobar la relació entre el seu cognom i el d'alguna de les amants que apareixen al seu relat.

Li agradaria un debat al ple municipal entre els defensors de la pianista virtuosa i el respecte per la seva memòria i els detractors de la burgesa franquista i tot el que s'hi relaciona. L'eterna rivalitat entre la dreta i l'esquerra en una ciutat tan tradicional i de fidelitats polítiques qüestionables per decidir si el premi ha de continuar portant el seu nom o de cap de les maneres.

En qualsevol cas, la decisió no acontentaria tothom, però el que és segur és que aconseguiria la publicació de l'obra i potser per un temps, la Madriguera deixaria de ser tan sols el nom d'un carrer i d'un concurs de creació i recerca musical.

Ara mateix és tot el que en queda de la seva memòria a la vila on va néixer. Això i dues capses al magatzem de l'Arxiu Municipal amb uns quants programes dels seus recitals, alguna ressenya de la premsa local i quatre partitures manuscrites amb tinta descolorida en un paper gastat. Cessió de les filles i algunes fotografies que ho corroboren. La Sofia, una rossa molt atractiva acompanyada per la seva filla Roxana i la tia Mercedes al despatx de l'alcalde en el moment de la donació.

Li va costar molt localitzar la seva sepultura quan va visitar el Cementiri Central de Montevideo. Ni tan sols hi ha una inscripció amb el seu nom al panteó on reposen les seves despulles. Només una làpida de granit desgastada per l'erosió dels anys. Sort en va tenir de l'amable funcionària que va anar resseguint columnes de noms en el Llibre de Registre de Defuncions de l'any 1965. No va parar fins que la va trobar.

Columna 1: Número de difunta 4802.

Columna 2: Paquita Madriguera, seixanta anys, divorciada.

Aquest és tot el seu record a la ciutat on va viure la major part de la seva existència.

Uns pocs fulls més endavant, hi figura el nom de la seva filla, Beatriz Segovia de Fagerstrom, però això, la mare, mai no ho sabia.

AGRAÏMENTS

A Roser Lacueva i Francesc Williams Madriguera per la bona disposició a cercar els detalls en la memòria familiar i aportar informació, documents i fotografies.

A Marta Vives i Judit Saló, per facilitar-me l'accés al fons Madriguera, dipositat a l'Arxiu Comarcal de l'Anoia.

A Glòria Mestre, per facilitar-me la consulta del llibre autobiogràfic *Visto y Oído*, escrit per Paquita Madriguera, dipositat a a Col·lecció Local de la Biblioteca Central d'Igualada.

Al Pare Bernabé Dalmau i a Judit Guàrdia per donar-me detalls sobre l'internat de Montserrat.

A l'escriptora que m'ha ensenyat tot el que sé sobre el fet d'escriure i el molt que em queda per aprendre, i a la meva família de lletraferides. Sense totes elles res d'això no hauria passat: Care Santos, Raquel Serrano, Anna Folch, Mar Grier, Dolors Narváez, Montse Macanàs, Gemma Tomàs, Tona Gendrau, Hèlia Brull, Montse Corona i en Marc Bolet.

A la meva mestra de piano, Agustina Torras, mare i àvia de dues pianistes extraordinàries: Josefina Rigolfas i Clara Peya. En obrir-me les portes de casa seva em va mostrar la llar d'una família benestant igualadina. Aquella casa, el piano on fèiem classe a la gran sala d'estar i el jardí decimonònic, podien haver estat el lloc on van transcórrer els primers anys d'infantesa de Paquita Madriguera.

A la meva filla Elena i l'amable funcionària del Cementerio Central de Montevideo, que la va ajudar a localitzar el panteó on

reposen les despulles de Paquita Madriguera i la seva filla Beatriz Segovia.

A la mare que sempre se sorprèn amb les meves històries.

Al Rafa, que s'ha acostumat a conviure amb mi, els meus silencis i tot allò que em balla pel cap abans no es transforma en paraules.

A les amigues fidels, sempre disposades a llegir el meu darrer relat. Vosaltres sabeu qui sou.

Als autors i autores de les obres següents, importantíssims per apropar-me als protagonistes d'aquest relat i les seves circumstàncies: *Visto y oído. La estrella del alba*, de Paquita Madriguera; *Don Andrés y Paquita. La vida de Segovia en Montevideo*, d'Alfredo Escande; *Derribos*, de Mercedes Salisachs; *Vides regalades*, de Marga Nadal.

A Stonberg Editorial per la confiança dipositada en aquesta història.

